सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन

सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग

सहकार आयुक्त व निबंधक, सहकारी संस्था, महाराष्ट्र राज्य, पुणे

५ बी. जे. रोड, नवीन मध्यवर्ती इमारत, पुणे-४११००१

दुरध्वनी क्र. ०२०-२६१२ २८४६/४७, Email :- comm_audit@rediffmail.com

---

जा.क्र. स.आ./लेखापरीक्षण/१९(१)/पतसंस्था/ले.प.अहवाल मसुदा/ ४०७ /२०२२, दि.०४ /०४/२०२२

राज्यातील ग्रामिण व नागरी सहकारी पतसंस्थांकरीता वैधानिक लेखापरीक्षण अहवालाचा आदर्श मसुदा.

-: परिपत्रक :-

९७ व्या घटना दुरुस्तीनंतर राज्याच्या सहकार कायद्यात काही महत्वाचे बदल करण्यात आलेले आहेत. त्यानुसार महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० चे कलम ७५(१) नुसार प्रत्येक संस्थेने आपले आर्थिक वर्ष संपल्यानंतर चार महिन्यांचे आत आपल्या लेख्यांचे लेखापरीक्षण करुन घ्यावयाचे आहे आणि सहा महिन्यांचे आत असा लेखापरीक्षण अहवाल वार्षिक सर्वसाधारण सभेत सभासदांसमोर सादर करावयाचा आहे. कलम ७५(२अ) अन्वये प्रत्येक सहकारी संस्थेने कलम ८१ मध्ये नमुद केल्याप्रमाणे राज्य शासनाने मान्यता दिलेल्या नामतालिकेवरील किमान पात्रता व अनुभव असणा-या लेखापरीक्षकाची वैधानिक लेखापरीक्षक म्हणून नेमणूक करावयाची आहे. अशा नेमणूक केलेल्या लेखापरीक्षकाने लेखापरीक्षण पुर्ण केल्यानंतर अधिनियमातील तरतुदींनुसार आपला वैधानिक लेखापरीक्षण अहवाल संस्थेस व निबंधकास सादर करावयाचा आहे.

सहकारी संस्थांच्या लेखापरीक्षण अहवालाची रचना मुद्देसुद व सुटसुटीत असावी या करीता दि.१९.०५.१९९७ रोजीच्या परिपत्रकान्वये या कार्यालयाने यापुर्वी सुचना दिलेल्या आहेत. तथापी या कार्यालयाच्या असे निदर्शनास आले आहे की, राज्यातील नागरी व ग्रामिण पतसंस्थांचे लेखापरीक्षण अहवाल लिहिताना संबंधित लेखापरीक्षकाकडून संस्थेच्या आर्थिक स्थितीचे अत्यंत त्रोटक व संदिग्ध पद्धतीने विवेचन केले जाते. तसेच सदरचे लेखापरीक्षण अहवाल या कार्यालयाने दिलेल्या परिपत्रकीय सुचना, अधिनियम व नियम इत्यादी बाबींना अनुसरुन सादर केले जात नसल्याचे व परिणामी लेखापरीक्षण अहवालात एकसुत्रता नसल्याचे निदर्शनास आले आहे.

राज्यातील सहकारी पतसंस्थांची संख्या मोठ्या प्रमाणात असून, सदर पतसंस्थामध्ये, ठेवीदार व सभासद यांचे आर्थिक हितसंबंध गुंतलेले असल्याने व त्यांची संख्या मोठ्या प्रमाणात असल्याने या संस्थांच्या आर्थिक स्थितीचे रास्त व वास्तव चित्र लेखापरीक्षण अहवालाद्वारे सहजतेने त्यांचे निदर्शनास येणे अत्यंत महत्वाचे आहे. संस्थेच्या वैधानिक लेखापरीक्षण अहवालातून संस्थेच्या आर्थिक स्थितीचे योग्य मुल्यमापन तसेच संस्थेच्या इतर अनुषंगिक सर्व बाबींची माहिती संबंधित सभासद, ठेवीदार व निबंधक यांना होणे आवश्यक आहे.

सहकारी संस्थांच्या लेखापरीक्षण अहवालाची रचना मुद्देसुद व सुटसुटीत असावी या करीता दि.१९.०५.१९९७ रोजीच्या परिपत्रकान्वये या कार्यालयाने यापुर्वी सुचना दिलेल्या आहेत. तथापी सदर सुचना पारित करुन प्रदीर्घ कालावधी झालेला आहे. दरम्यानच्या कालावधीत महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम,

नियम व लेखापरीक्षणाच्या अनुषंगाने लागु असलेले अन्य कायदे तसेच संस्थांच्या आदर्श उपविधीमध्ये देखील सदर कालावधीत अमुलाग्र सुधारणा झालेल्या आहेत. यास्तव महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६०, महाराष्ट्र सहकारी नियम १९६१, पतसंस्थांचे आदर्श पोटनियम व पतसंस्थांना लागू असलेले अन्य कायदे या सर्व बाबी विचारात घेवून, राज्यातील नागरी व ग्रामिण सहकारी पतसंस्थांच्या लेखापरीक्षण अहवालांची रचना, लेखापरीक्षण अहवालात समाविष्ट करावयाचे मुद्दे, लेखापरीक्षण अहवालांतील मुद्यांचा क्रम, लेखापरीक्षण अहवालासोबत सादर करावयाची प्रपत्रे व लेखापरीक्षण अहवालाची रचना इत्यादी महत्वाच्या बाबी निश्चित करुन, आदर्श लेखापरीक्षण अहवालाचा मसुदा तयार करणे आवश्यक असल्याने या कार्यालयाचे स्तरावर समिती गठीत करण्यात आली होती. या समितीने पतसंस्थांकरीता लेखापरीक्षण अहवालाचा आदर्श मसूदा तयार केलेला असून, राज्यातील सहकारी पतसंस्थांच्या लेखापरीक्षण अहवालामध्ये, गुणात्मक सुधारणा घडवून आणण्याचे व एकसुत्रता आणण्याचे दृष्टीकोनातून तसेच लेखापरीक्षकाने सादर केलेल्या लेखापरीक्षण अहवाल संबंधित नियामक प्राधिकरणांना सुगम्य होण्याचे दृष्टीने, या समितीने पतसंस्थांकरीता तयार केलेला आदर्श नमुना याद्वारे नामतालीकेवर नोंदणीकृत असलेल्या व भविष्यात नोंदणीकृत होणा-या सर्व लेखापरीक्षकांसाठी उपलब्ध करुन देण्यात येत आहे.

राज्यातील सर्व नागरी व ग्रामिण सहकारी पतसंस्थांचे लेखापरीक्षण करणा-या लेखापरीक्षकांनी, सन २०२१-२२ व त्यापुढील आर्थिक वर्षांकरीता सहकारी पतसंस्थांचे वैधानिक लेखापरीक्षण अहवाल सादर करताना, सदरहू आदर्श लेखापरीक्षण अहवाल मसुद्यान्वये विहित केल्यानुसारच सहकारी पतसंस्थांच्या वैधानिक लेखापरीक्षण अहवालाची संरचना करावी. सदर मसुदा अहवालामध्ये ज्या क्रमाने जे मुद्दे नमुद केलेले आहेत त्याच क्रमाने लेखापरीक्षण अहवालात मुद्दे नमुद करावेत. तसेच लेखापरीक्षण करताना आदर्श मसुद्यात नमुद मुद्यांव्यतिरीक्त काही मुद्दे निदर्शनास आल्यास असे मुद्दे व त्यावरील आक्षेप / अभिप्राय लेखापरीक्षण अहवालाच्या योग्य त्या भागात नमुद करण्यात यावेत. सदर आदर्श मसूद्यामध्ये लेखापरीक्षण अहवालासोबत जोडावयाची जी अनुषंगीक प्रपत्रे नमुद केलेली आहेत ती सर्व प्रपत्रे त्या-त्या क्रमानेच लेखापरीक्षण अहवालासोबत जोडण्याची दक्षता घ्यावी. सर्व लेखापरीक्षकांनी सदर परिपत्रकीय सुचनांचे तंतोतंत पालन करणे अनिवार्य आहे. सदर परिपत्रक https://sahakarayukta.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करुन देण्यात आलेले आहे.

नागरी व ग्रामिण सहकारी पतसंस्था वगळता राज्यातील अन्य प्रकारच्या सहकारी संस्थांच्या लेखापरीक्षण अहवालांच्या रचनेबाबत या कार्यालयाच्या दि.१९.०५.१९९७ रोजीच्या परिपत्रकान्वये यापूर्वी दिलेल्या सूचना कायम ठेवण्यात येत आहेत.

सोबत - नागरी व ग्रामिण सहकारी पतसंस्थांकरीता आदर्श
वैधानिक लेखापरीक्षण अहवालाचा मसुदा
(पृष्ठ क्र. १ ते ५१)

(अनिल कवडे)
सहकार आयुक्त व निबंधक,
सहकारी संस्था, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.

प्रत - माहिती व योग्य त्या कार्यवाहीस्तव

१) अपर निबंधक, सहकारी संस्था, (पतसंस्था), मुख्यालय,पुणे.
२) अपर निबंधक, सहकारी संस्था (लेखापरीक्षण), मुख्यालय, पुणे.
३) कार्यासन अधिकारी, सं.व.का. शाखा, मुख्यालय, पुणे.
४) विभागिय सहनिबंधक, सहकारी संस्था (प्रशासन व लेखापरीक्षण) सर्व

५) जिल्हा उपनिबंधक सहकारी संस्था (सर्व)
६) जिल्हा विशेष लेखापरीक्षक सहकारी संस्था वर्ग - १ (सर्व)
७) इन्स्टीट्युट ऑफ चार्टर्ड अकाउंटंट्स ऑफ इंडीया, WIRC, बि.के.सी., बांद्रा, मुंबई ४०००५१.
८) इन्स्टीट्युट ऑफ कॉस्ट ॲन्ड वर्क्स अकाउंटट्स ऑफ इंडीया, जन्मभुमी मार्ग, फोर्ट, मुंबई.
९) अध्यक्ष/सचिव, ऑडीटर्स कौन्सिल ॲन्ड वेलफेअर असोसिएशन, पुणे.(प्रमाणित लेखापरीक्षकांची राज्यस्तरीय संघटना.
१०)प्रमाणित लेखापरीक्षकांच्या सर्व जिल्हास्तरीय संघटना.
११) निवड नस्ती.

प्रत - माहितीस्तव

मा.अपर मुख्य सचिव (सहकार व पणन) महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय मुंबई.

श्री/श्रीमती. --------------------------,----
------------ लेखा परीक्षक,
नामतालिका क्र. -----,
नामतालिका वर्गवारी ---
कार्यालयाचा पत्ता--
ई-मेल------- फ़ोन नंबर-
जा.क्र. ---दिनांक---------

प्रति,

मा. अध्यक्ष / सचिव,
----------------- सहकारी संस्था मर्या. ---------------

विषय:- ----------------------------- संस्थेचा सन -------------- चा वैधानिक लेखापरीक्षण अहवाल
संदर्भ:- लेखापरीक्षक नियुक्तीचा संस्थेचा ठराव क्र. ----- दि. --------, किंवा मा. ------ निबंधक, ------ कार्यालयाचे परंतुकान्वये लेखा परीक्षक नियुक्तीचे आदेश क्र. ---------- दि. ----------

वरील विषय व संदर्भास अनुसरुन,

आम्ही ----------------------------- संस्थेचे दि.१/०४/२०-- ते ३१/०३/२०--- या कालावधीचे वैधानिक लेखापरीक्षण केलेले असुन, यासोबत वैधानिक लेखापरीक्षण अहवाल सादर करण्यात येत आहे. या वैधानिक लेखापरीक्षण अहवालात नमुद केलेल्या सर्व दोषांची पुर्तता करुन, महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम कलम ८२ व नियम ७३ नुसार दोष दुरुस्ती अहवाल, विहित "ओ" नमुन्यात, ३ प्रतींत संचालक मंडळ सभा मंजुरी ठराव प्रतीसह विहीत मुदतीत आम्हास सादर करावा.

तसेच महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम कलम ८२ मधील तरतुदीनुसार, संस्था संपुर्ण दोषांची दुरुस्ती करेपर्यंत, संस्थेच्या दुरुस्ती अहवालवर आमचे बाबनिहाय अभिप्राय देणे आणि निबंधकाला आमचा अहवाल सादर करण्याची जबाबदारी आमची असल्याने अहवालातील नमुद सर्व दोषांची प्रत्यक्षात पुर्तता करुन, दोष दुरुस्ती अहवाल सादर करण्याची दक्षता घ्यावी. आपण ज्या दोषांची पुर्तता प्रत्यक्षात करणार नाहीत असे दोष अमान्य करुन पुर्ततेस्तव पुनश्चः कळविण्यात येतील, तसेच संपुर्ण दोषांची समाधानकारक व प्रत्यक्ष पुर्तता झाल्यानंतरच **"दोषदुरुस्ती अहवालाच्या अनुषंगाने सर्व दोष निरंक झाल्याबाबतचे प्रमाणपत्र"** संस्थेस व निबंधकांना सादर करण्यात येईल याची नोंद घ्यावी.

सोबत:- लेखापरीक्षण अहवाल: पृष्ठे १ ते ----

(लेखा परीक्षकाचे नांव)
सनदी/ प्रलेप/शासकीय
नामतालिका क्र. -----, जिल्हा ----

प्रत सादर -

१) मा. ----------- निबंधक, ------------
२) मा. जिल्हा विशेष लेखा परीक्षक, वर्ग – १, सहकारी संस्था -------
३)मा.सहनिबंधक(ले.प.),राज्यस्तरीय लेखासमिती,पुणे(वसुल भागभांडवल रु.५लाखापेक्षा जास्त असल्यास)
४) ------------------- बँक (संस्थेने कर्ज घेतले असल्यास)

(लेखा परीक्षकाचे नांव)
सनदी/ प्रलेप/शासकीय
नामतालिका क्र. -----, जिल्हा ----

अनुक्रमणिका

क्र.	तपशिल	पान क्र.
१	लेखापरीक्षक नियुक्तीचा ठराव / परंतुकाचे आदेश व लेखापरिक्षण शुल्क आकारणी माहिती	---- ते ----
२	सारांश अहवाल (Executive Summery)	---- ते ----
३	नमुनाः- १ चे सर्वसाधारण शेरे व माहिती	---- ते ----
४	नमुनाः- ८ चे सर्वसाधारण शेरे व माहिती	---- ते ----
५	कलम ८१ (२) नुसार १ ते ९ मुद्दांवर द्यावयाचे शेरे	
६	विभाग "अ"	---- ते ----
	अ) गैरव्यवहार, अफरातफर, फसवणुक, बनावट कागदपत्रांव्दारे लेखापरीक्षणात निदर्शनास आलेला अपहार:-	---- ते ----
	ब) लेखापरीक्षणात निदर्शनास आलेल्या आर्थिक नुकसानीबाबत:-	---- ते ----
	क) अन्य महत्वाच्या व गंभीर बाबी ज्या निबंधकाच्या निदर्शनास आणणे आवश्यक आहे.	---- ते ----
७	विभाग "ब"	---- ते ----
	अ) व्यवस्थापन विभाग	
	१. संस्था नोंदणी	---- ते ----
	२. संस्था कार्यक्षेत्र	---- ते ----
	३. संस्थेचे मुख्य कार्यालय व शाखा	---- ते ----
	४. संस्थेचे उददेश	---- ते ----
	५. सभासदत्व	---- ते ----
	६ सभा कामकाज	---- ते ----
	७. संस्थेचे संचालक मंडळ निवडणूक कालावधी	---- ते ----
	८. अतंर्गत नियंत्रण	---- ते ----
	१) सेवक कामकाज	---- ते ----
	२) शाखा अंतर्गत व्यवहार	---- ते ----
	३) विविध लेखापरीक्षण व अन्य तपासण्या	---- ते ----
	९) कायदा, नियम व पोटनियमाचे उल्लंघन	---- ते ----
	१०) स्वनिधि व भागाचे नक्त मुल्य	---- ते ----
	११) रोख तरलता निधिचे प्रमाण	---- ते ----
	१२) वैधानिक तरलता निधिचे प्रमाण	---- ते ----
	१३) बाहेरील कर्ज उभारणी मर्यादा	---- ते ----
	१४) कर्ज व ठेवीवरील व्याजदर	---- ते ----
	१५) कर्ज व ठेवीवरील व्याजाचा दुरावा	---- ते ----
	१६) कलम ७९ अन्वये सादर केलेली विवरणपत्रे	---- ते ----
	१७) महत्वाची हिशोबी धोरणे	---- ते ----
	१८) संस्थेच्या नावे किंवा संस्थेच्या विरुध्द दाखल असलेली कायदेशिर प्रकरणे	---- ते ----
	१९) सभासद के.वाय.सी. पुर्ततेबाबत	---- ते ----
	२०) सोने मुल्यांकनकार करार	---- ते ----
	२१) पतसंस्था नियामक मंडळ कामकाज / उल्लंघनाच्या बाबी	
	२२) संस्थेच्या उपविधी दुरुस्तीबाबत.	

	२३) संस्था विमा	---- ते ----
	ब) आर्थिक पत्रके विवेचन	---- ते ----
	१) ताळेबंद विवेचन	---- ते ----
	२) **नफा-तोटा पत्रक**	---- ते ----
	क) आर्थिक प्रमाणके	---- ते ----
	ड) संस्था ठेवी व कर्जे व्यवहार	---- ते ----
	अ) ठेव व्यवहार	---- ते ----
	१. ठेवींची तुलनात्मक आकडेवारी	---- ते ----
	२. अल्प मुदत व दिर्घ मुदत ठेवी	---- ते ----
	३. कालनिहाय ठेव परिपक्कवता विगतवारी	---- ते ----
	४. ठेवींवर दिला जाणारा व्याजदर	---- ते ----
	५. नाममात्र सभासद ठेवी	---- ते ----
	६. दैनंदिनी ठेवीबाबत	---- ते ----
	ब) कर्ज व्यवहार	---- ते ----
	१ कर्जाची तपासणी	---- ते ----
	२. वैयक्तिक व समूह महत्तम कर्ज मर्यादा	---- ते ----
	३. विनातारणी कर्ज मर्यादा	---- ते ----
	४. पत-ठेवी प्रमाण (सी डी रेशो)	---- ते ----
	५.दि.३१/०३/२०२- अखेर येणे कर्ज	---- ते ----
	६. कर्जाची कालनिहाय विगतवारी	---- ते ----
	७. तारणी विनातारणी कर्जे	---- ते ----
	८. थकबाकी	---- ते ----
	१. थकबाकी रक्कम	---- ते ----
	२. शाखानिहाय थकबाकी पुढीलप्रमाणे	---- ते ----
	३ कालनिहाय थकबाकी पुढीलप्रमाणे	---- ते ----
	४ प्रभावशाली थकबाकिदार (२५ मोठे थकबाकीदार)	---- ते ----
	५ थकबाकीदारांवरील केलेली कारवाई	---- ते ----
	६ थकित येणे व्याज	---- ते ----
	७. बुडीत कर्जे जमा खर्चातून काढून टाकणे	---- ते ----
	८. एकरकमी कर्ज परतफेड योजना	---- ते ----
	९ अनुत्पादित जिंदगी	---- ते ----
	१० एन.पी.ए. प्रमाण	---- ते ----
	११. संचालक व संचालक नातेवाईक कर्ज	---- ते ----
		---- ते ----
८	विभाग "क"	---- ते ----
९	लेखापरीक्षक प्रमाणपत्र नमुना "एन - २"	---- ते ----
१०	नियम ६९ (६) नुसारची परीशिष्टे १ ते ५	---- ते ----
११	लेखापरीक्षण वर्गवारी गुणपत्रक	---- ते ----
१२	प्रमाणित ताळेबंद पत्रक व नफा -तोटा पत्रक (पदाधिकारी, वेधानिक लेखापरीक्षकाच्या सही शिक्क्यासह)	---- ते ----

१३	बँक बाकी पत्रे व बँक ताळमेळ पत्रके	---- ते ----
१४	रोख शिल्लक प्रमाण पत्रे	---- ते ----
१५	शाखा व मुख्यालय जुळवणी पत्रक	---- ते ----
१६	जंगम मालमत्ता यादी	---- ते ----
१७	अचल मालमत्ता यादी	---- ते ----
१८	वसुल भाग भांडवल यादी / सारांश पत्रक (Summery Report)	---- ते ----
१९	ठेव यादी / सारांश पत्रक (Summery Report)	---- ते ----
२०	कर्जे यादी / सारांश पत्रक (Summery Report)	---- ते ----
२१	इतर येणी यादी / सारांश पत्रक (Summery Report)	---- ते ----
२२	इतर देणी याद्या / सारांश पत्रक	---- ते ----
२३	संचालक, त्यांचे कुटुंबिय वा त्यांच्या कंपन्यांना वितरीत येणे / थकीत कर्जाची यादी.	---- ते ----
२४	संचालक ठेव यादी	---- ते ----
२५	संस्था कर्मचारी यादी	---- ते ----
२६	इतर आवश्यक कागदपत्रे	---- ते ----

लेखापरिक्षण अहवालातील ठळक बाबींचा गोषवारा

(Executive Summary Report)

अ) प्राथमिक माहिती

१. संस्थेचे नांव व पत्ता :-

२. नोंदणी क्रमांक :-

३. कार्यक्षेत्र :-

४. चालू लेखापरिक्षणाचा कालावधी :-

५. लेखापरिक्षकाचे नांव आणि नांमतालिकेवरील नोंदणी क्रमांक :-

६. लेखापरिक्षकाची नांमतालिकेवरील वर्गवारी :-

७. लेखापरिक्षक नियुक्ती ठरावाने किंवा परंतुका आदेशाने आणि त्याबाबतचा तपशिल :-

८. लेखापरिक्षण वर्गवारी :-

९. लेखापरिक्षण अहवाल सादर दिनांक :-

१०. विशेष अहवाल / विनिर्दिष्ट अहवाल सादर करणार आहात काय :-

११. संस्थेचे अनिवार्य विवरणपत्र (Mandatory Returns) दाखल अपलोड केल्याचा दिनांक :-

१२. मागील लेखापरिक्षण दोष दुरुस्ती सादर दिनांक / दोष दुरुस्ती मंजुरी सभा दिनांक / ठराव क्रमांक

ब) संस्थेची सांपत्तिक स्थिती

अ. क्र.	तपशिल	मागील लेप वर्ष	चालू लेप वर्ष	वाढ/घट
अ)	**भांडवल व देणी**			
१)	वसुल भाग भांडवल			
२)	राखीव निधी			
३)	इतर सर्व निधी			
४)	ठेवी			
५)	कर्ज			
६)	इतर देणी			
	एकूण			
ब)	**जिंदगी व येणी**			
१)	रोख / बँक शिल्लक			
२)	गुंतवणूक			
३)	जंगम मालमत्ता / शिल्लक साठा			
४)	येणे कर्ज			
५)	इतर येणी			
६)	स्थावर मालमत्ता			
७)	संचित नफा / तोटा			
८)	चालू नफा / तोटा			
	एकूण			

क) लेखापरीक्षकाच्या निष्कर्षानुसार नमूद करावयाचे मूद्दे-

अ. क्र.	तपशिल	संस्थेचे आर्थिक पत्रकानूसार	लेखापरीक्षकाच्या निष्कर्षानुसार	फ़रक
१	स्वनिधी (नेटवर्थ)			
२	भांडवल पर्याप्तता प्रमाण (CRAR)			
३	कर्ज / ठेवी प्रमाण (CD Ratio)			
४	थकीत कर्ज प्रमाण (%)			
५	ढोबळ एन. पी. ए. (%)			
६	निव्वळ एन. पी. ए. (%)			

ड) संस्थेच्या कामकाजातील महत्त्वाच्या / गंभीर बाबींची माहिती

१) गैरव्यवहार, अफरातफर, फसवणुक, बनावट कागदपत्रांव्दारे निदर्शनास आलेला अपहार:- (असल्यास)

क्र.	गुन्ह्याचा संक्षिप्त तपशिल	गुन्ह्याचा कालावधी	रक्कम रु	जबाबदार व्यक्ती
१				
२				
		एकुण	रु.	

याबाबतचा सविस्तर तपशिल ह्या अहवालाच्या भाग - "अ" मध्ये नमुद केलेला आहे.

२) संस्थेच्या झालेल्या आर्थिक नुकसानीबाबत :-

सहकार कायदा / नियम व संस्था मंजुर उपविधी तरतुदींचे उल्लंघन केल्याने लेखापरीक्षणात निदर्शनास आलेल्या आर्थिक नुकसानीबाबतचा संक्षिप्त तपशील खालिल प्रमाणे

क्र.	आर्थिक नुकसान मुद्यांचा संक्षिप्त तपशिल	आर्थिक नुकसानीची रक्कम
१		
२		
		एकुण

याबाबतचा सविस्तर तपशिल ह्या अहवालाच्या भाग - "अ" मध्ये नमुद केलेला आहे.

३) संचालक मंडळातील सदस्य त्यांचे पदावर राहण्यास अनर्ह (अपात्र) ठरत असल्यास (त्याबाबतचा तपशील

इ) लेखापरिक्षकाच्या मते संस्था करत असलेल्या उल्लेखनीय व चांगल्या बाबी -

अहवालाचा सारांश

अ .संस्थेने केलेली उत्कृष्ट कामे -

१. संस्थेचे मुख्य कार्यालयाची जागा स्वमालकीची आहे.
२. संस्थेचे कर्मचारी व संचालक हे प्रशिक्षित आहेत.
३. संस्थेने दैनंदिन तरलता व रोखता राखलेली आहे.
४. संस्थेने न±यातुन २५% रक्कम राखीव निधीला वर्ग केली आहे.
५. संस्थेने उत्तम जिंदगीपोटी ०.२५% रक्कमेची तरतुद केली आहे.
६. वार्षिक सर्वसाधारण सभा तरतुदीनुसार घेतलेली आहे.
७. संचालक मंडळाची सभा दरमहा घेतलेली आहे.
८. अंतर्गत नियंत्रण व्यवस्था समाधानकारक आहे.

९. रोखशिल्लक, कॅश इन ट्रान्झीट, मालमत्ता इ.चा विमा उतरविला आहे.
१०. संस्थेने अंतर्गत लेखापरीक्षण करुन घेतले आहे.
११. संस्थेची दायित्वे नियक ३५ च्या मर्यादेत आहेत.

ब. संस्थेने करावयाच्या आवश्यक व उपयुक्त बाबी -

१. क्रियाशील व अक्रीयाशील सभासदांची यादी तयार करण्यात यावी.

२. संचालक मंडळाने वर्षाअखेर डेडस्टॉक मालाची तपासणी करुन सुस्थितीत आहे किंवा नाही याबाबतचा दाखला देणे.

३. निधी निर्मिती व विनीयोगाबाबत नियक तयार करुन त्यास वार्षिक सभेची मंजुरी घेणे.

४.उपविधीतील कर्ज विषयक नियम १६ अन्वये कर्ज विनियोग दाखले घेण्यात यावे.

५. संगणक प्रणालीचे सिस्टिम ऑडीट करुन 'Öêêण्यात यावे.

६. संचालक मंडळात २ तज्ञ संचालकांची नेमणूक करण्यात यावी.

७. कार्यक्षेत्रातील सभासदांशीच आर्थिक व्यवहार करावेत.

८. सीडीरेशोचे दक्षता प्रमाण राखण्यात यावे.

९. भाडेकरार, सोने मुल्यांकनकार करार नुतनीकरण करणे.

१०. एनपीए प्रमाण कमी करण्यासाठी उचित कारवाई करण्यात यावी.

क. संस्था करीत असलेले चुकीचे कामे व व्यवहार -(२७.०२.२०१८ चा शासन निर्णय पाहणे)

१. कायदा कलम ७० नियम ५४ व ५५ अन्वये निधींच्या संपुर्ण रकमेची स्वतंत्र गुंतवणूक केलेली नाही.

२. कार्यालयीन भाडेकरारनामे नोंदणीकृत केलेली नाहीत

३. गुंतवणूक करतांना उपविधीत नमुद केल्याप्रमाणे जिल्हा/ राज्य सहकारी बँक वगळता अन्य मान्यताप्राप्त कोणत्याही एका ठिकाणी ती करावयाची असल्यास संस्थेच्या लगतच्या वर्षाखेरीस एकुण ठेवीच्या ५% पेक्षा जास्त असणार नाही. याप्रमणे गुंतवणूक करावी.

४. वैयक्तिक व समुह महत्तम कर्ज मर्यादा उल्लंघन केलेले आहे.

५. सीसी कर्ज खात्याचे परीक्षण करता नियमीत व्यवहार होत नाहीत कर्जाची एकरकमी रोखीने उचल झालेली दिसुन येते. मंजुरी पेक्षा जादाची उचल विनातारणी अदा केली जाते.

६. काही बिगरसभासदांकडुन ठेवीच्या रक्कमा स्विकारल्या आहेत.

७. बिगरसभासदांना कर्ज वाटप केलेले आहे.

८. नियमबाहयपणे बुडीत कर्जे जमाखर्चातुन काढुन टाकले आहेत.

९. मा.महाराष्ट्र राज्य बिगर कृषि सहकारी पतसंस्था नियामक मंडळ, पुणे यांचेकडील व्याजदराबाबतच्या परिपत्रकीय सुचनांचे उल्लंघन करुन कर्जव्याजदर आकारणी केली आहे.

१०. कर्जावरील वसूल न झालेले व्याज उत्पन्नात घेतले जाते

(वरील मुददेशिवाय लेखापरीक्षणाचेवेळी दिसुन आलेल्या बाबीचा उल्लेख करण्यात यावा.)

३. वरील प्रमाणे सर्व माहिती माझ्या लेखापरिक्षणानुसार सत्य व बरोबर आहे. तसेच महाराष्ट्र सहकारी कायदा नियम ६९ मधील तरतुदीनुसार संस्थेचा लेखापरिक्षण अहवाल मी "www.mahasahakar.maharashtra.gov.in" या संकेत स्थळावर देखील अपलोड केलेला आहे.

(सही)

स्थळ :- लेखापरिक्षकाचे नाव व पदनाम

दिनांक :- नामतालिका क्रमांक --- वर्गवारी---

नमुना क्रमांक - १
लेखापरीक्षा अहवाल (सर्व सहकारी संस्थासाठी)
विभाग - पहिला

संस्थेचे नाव :- --

नोंदविलेला संपूर्ण पत्ता :- --------------------------------

तालुका वा गट :- ----------------

जिल्हा - ----------

संस्था नोंदणी क्रमाक - संस्था नोंदणी दिनांक -

संस्थेचे कार्यक्षेत्र - :-

संस्थेच्या शाखा, दुकाने, आगारे (डेपो) यांची संख्या.- :-

लेखापरिक्षण वर्ग: - मागील तीन वर्षाचे लेखापरिक्षण वर्ग :- ----------------

(१) लेखापरिक्षण विषयक माहीती.

१) लेखापरीक्षण करणा-या लेखापरिक्षकाचे संपूर्ण नाव :-

पदनाम :-

मुख्यालय :-

२) लेखापरिक्षणात समावेश करण्यात आलेला कालावधी :-

३) दिनांक -

१) लेखापरीक्षण सुरू दिनांक

२) लेखापरीक्षण संपविल्याचा

३) लेखापरीक्षण अहवाल सादर केल्याचा

(२) सभासदत्व.

१) सभासद संख्या.

१) सर्वसाधारण.

२) नाममात्र.

३) हितचिंतक.

ब) संस्था:-

क) अन्य (अन्य सदस्यांची तपशिलवार माहीती द्यावी.)

२) नवे सभासद यथोचितरित्या करून घेतले आहेत काय ?
व त्यांनी प्रवेश शुल्क दिले आहे काय?

३) त्याचे लेखी अर्ज घेण्यात आले असून ते योग्यरित्या नियतक्रमीत केले आहेत काय?

४) महाराष्ट्र सहकारी संस्थाच्या १९६० च्या कानूतील नियम ३२ आणि ६५ (१) अन्वये ठरविलेल्या आय या नमुण्यात सभासदांची नोंदवही ठेवण्यात आली आहे काय?

५) महाराष्ट्र सहकारी संस्थाच्या १९६० च्या कानूतील नियम ३३

अन्वये जे नमुन्यात सभासदांची यादी ठेवली आहे काय?

६) मृत,काढून टाकलेल्या वा राजीनामा दिलेल्या सभासदांच्या बाबतीत त्यांच्या नावापुढे वरील प्रमाणे योग्य ती नोंद केली आहे काय?

७) राजीनामे रितसर आहेत काय? आणि यथोचितरित्या स्विकारले आहेत काय?

८) महाराष्ट्र सहकारी संस्थाच्या १९६० च्या कानूतील नियम ५२ प्रमाणे वारस (नॉमिनी) नेमून दिले आहेत काय? आणि त्याची नोंद २६ व्या नियमाप्रमाणे सभासदांच्या नोंदवहीत यथोचितरित्या केली आहे काय?

(३) भाग.

१) भागा करीता आलेले अर्ज बरोबर आहेत काय?

२) भागांची नोंदवही अद्यावत लिहीलेली आहे काय?

३) भागांच्या नोंदवहयातील नोंदी किर्दीतील नोंदीशी जुळतात काय?

४) भागांची खतावणी अद्यावत लिहीलेली आहे काय?

५) भागांची एकूण खतावणी बाकी ताळेबंदातील भागभांडवलाच्या - आकडयाशीं जुळते काय ?

६) भागधारकांना त्यांनी घेतलेल्या सर्व भागांबद्यल भागपत्रे दिली आहेत काय?

७) भांगाचे हस्तांतरण (ट्रांसफर) अगर त्यांची किंमत परत देणे या गोष्टी कायदा कानू व पोटनियम यातील तरतुदी प्रमाणे झाल्या आहेत काय?

(४) बाहेरील कर्जे.

१)) पोटनियमाप्रमाणे संस्थेने कर्ज घेण्याची मर्यादा काय ठरविलेली आहे ?

२) ती उंल्लघिली आहे काय?

३) ती उंल्लघिली गेली असेल तर सक्षम अधिका-याकडून आवश्यकती अनुज्ञा मिळवीली आहे काय?

(५) सभा.

दिनांक द्यावेत.

१) अ) वार्षीक साधारण सभा.

ब) विशेष साधारण सभा.

२) लेखापरीक्षा कालावधीत भरलेल्या सभांची खालील प्रमाणे संख्या द्यावी.-

अ) व्यवस्थापक समितीच्या वा संचालक मंडळाच्या सभा

ब) कार्यकारी वा उपसमिती सभा.

क) अन्य सभा.

(६) दोष दुरूस्ती अहवाल.

१) संस्थने गेल्या लेखापरीक्षा अहवालाचे दोष दुरूस्ती अहवाल पाठविले आहेत काय? असल्यास ते दिल्याचे दिनांक द्या. नसल्यास ते न दिल्याबद्यलची कारणे द्या.

२) मागील लेखापरीक्षण अहवालात नमुद केलेल्या काही महत्वाच्या मुद्याकडे संस्थेने दुर्लक्ष केलेले आहे काय? तसे असेल तर सर्वसाधारण अभिप्राय नमुद करा.

(७) लेखापरीक्षा शुल्क.

१) शेवटच्या लेखापरीक्षा शुल्काची आकारणी रक्कम द्या. कोणत्या कालावधीसाठी आकारले तो कालावधी लिहा. लेखापरीक्षा शुल्क वसुल झाल्याचा दिनांक, कोषागाराचे नाव आणि भरलेली रक्कम द्या.

२) जर संस्थेने लेखापरीक्षा शुल्क भरले नसेल तर येणे असलेल्या लेखापरीक्षा शुल्काचा तपशील व न भरल्याची कारणे द्या.

(८) अंतर्गत व स्थानिक लेखापरीक्षा.

१) जर अंतर्गत वा स्थानिक लेखापरीक्षा झाली असेल तर ती कोणी अहवाल संस्थेच्या दप्तरी आहे का याची माहीती द्या.

२) सांविधानिक (स्ट्रॅटयुटरी) लेखापरीक्षा व अंतर्गत यांच्यात समन्वय आहे काय ? --

(९) अ) कार्यकारी संचालक / व्यवस्थापक चिटणीस.

१) अधिका-याचे नाव :-

२) दरमहा घतलेले वेतन :-

वेतनश्रेणी :-

३) त्यांना अन्य भत्ते आणि सवलती उदा. विनामुल्य निवासगृहे आदि उपलब्ध केल्या असल्यास त्या लिहा.

४) ते संस्थेचे सभासद आहेत काय? ते लिहा.

५) जर ते सभासद असतील तर त्यांनी कर्ज घेतले आहे काय? किंवा त्यांना उधार - उचल, सवलती दिल्या आहेत काय ? त्यांचे कडील येणे रक्कमा द्या. व त्यातील थकबाकी किती आहे,ते लिहा.

६) अन्य कोणत्या रक्कमा त्यांच्याकडून येणे असतील तर त्यांचा तपशिल द्या

७) कर्मचा-यासंबधी त्यांची नावे पदनामे, शैक्षिणीक पात्रता वेतनश्रेणी - व सध्याचे वेतन, देण्यात येणारे भत्ते, नेमणूकीचे दिनांक, मिळवा दिलेलीअनामत आदी माहीती दाखविणारी यादी

(१०) उंल्लघन

१) संस्थेजवळ आपले नोंदविलेले पोटनियम, कायदा व कानु यांची प्रत आहे काय ?

२)) कायदा, कानू व पोटनियम यांचे उंल्लघन झाल्याच्या नोंदी द्या.

१) कायदा कलम क्रमांक -

२) कानू क्रमांक -

३) पोटनियम क्रमांक -

३) पोटनियमांनुसार काही नियम तयार केले आहेत काय? योग्य

त्या अधिका-याकडून ते मान्य करून घेतले आहेत काय? त्याचे प्रतिपालन योग्यरितीने होत आहे काय? (उंल्लघनासंबधी साधारण अभिप्राय थोडक्यात चर्चा करावी.)

(११) ऊत्पन्न आणि खर्च

१) गेल्या सहकारी वर्षात किती नफा वा तोटा झाला ?

२) निव्वळ नफयाची विभागणी कशी केली ते लिहा. (निर्व्यवहारी - बिझनेस) संस्थाच्या बाबतीत प्रष्नांक ११ (२) च्या उत्तरात वाढ वा खोट यांच्या रक्कमा लिहाव्यात.

(१२) रोकड रक्कमा, बँकेतील शिल्लक आणि गुंतवणूकी(सिक्युरिटीज) -

अ) रोकड जमा :-

१) शिल्लक मोजा व कीर्दीवर शिल्लक मोजल्याचा दिनांक

२) रोकड रक्कम मोजावयास कोणी सादर केली त्याचे नाव पदनाम लिहा. रोकड रक्कम ठेवण्याबाबत त्यांना अधिकार आहेत काय ?

३) कीर्दीप्रमाणे रोकड रक्कम बरोबर आहे काय ?

४) ने - आण करताना अणि तिजोरीत ठेवलेल्या शिल्लकेच्या रक्कमेच्या सुरक्षीतते बाबत केलेली व्यवस्था पुरेशी आहे काय?

ब) बँकेतील शिल्लका :-

१) बँकेचे पासबुकातील, त्यांनी पाठविलेल्या पत्रातील, बँकेने दिलेल्या- दाखल्यातील शिल्लक रक्कमा संस्थेच्या जमाखर्चाच्या बाक्यांशी जुळतात काय? जर त्या जुळत नसतील तर मेळ पत्रके तपासा.

क) गुंतवणूकी :-

१) गुंतवणूक रोखे प्रत्यक्ष पाहा आणि ते संस्थेच्या नावावरच आहेत काय ते पाहा.

२) गुंतवणूकी वरील लाभांश व व्याज यथावत वसूल करण्यात येते काय ते पाहा.

३) जर गुंतवणूक रोखे बँकेत ठेवले असतील तर त्याबाबतचे संबधीत दाखले मिळविले आहेत काय? व ती अद्ययावत लिहीलेली आहे काय ?

४)गुंतवणूक रजिस्टर ठेवण्यात आले आहे काय? व ते अद्ययावत स्वरूपात लिहीलेले आहे काय ?

(१३) स्थावर आणि जंगम मालमत्ता

१) संबधीत नोंदवहया ठेवल्या आहेत काय ? व त्या अद्ययावत लिहील्या आहेत काय?

२) मालमत्तेची यादी घेवून प्रत्यक्ष रूजवात घ्या. ताळेबंदातील रक्कमेशी या बाक्या जमतात काय?

३) जमिन आणि स्थावर मालमत्तेच्या बाबत त्याचे विलेख (दस्तऐवज पाहा)-

व ते संस्थेच्या नावावरच आहेत काय ते पाहा.

४) आवश्यक तेथे मालमत्तेचा अद्ययावत विमा उतरविलेला आहे काय?

५) झीज (घसारा)

१) घसारा यथावत आकारलेला आहे काय?

२) वेगवेगळया मालमत्तवरील आकारलेले घसा-याचे दर नमुद करा.

(१४) तुम्ही लेखापरीक्षा अहवालाच्या मुद्यांसंबधी संचालक मंडळ/ - व्यवस्थापक समिती यांचेशी चर्चा केली आहे काय ? असल्यास दिनांक नमुद करावा, नसल्यास, त्याची कारणे नमुद करावीत.

स्थळ:-

दिनांक :-

(सही)

लेखापरिक्षकाचे नाव व पदनाम

नामतालिका क्रमांक --- वर्गवारी---

नमुना क्र.८(अ)

लेखापरीक्षा अहवाल (नागरी पत / ग्रामीण बिगरशेती पत सहकारी संस्था)

विभाग दुसरा

(१)	**ठेवी :-**		
	(१)	संस्था सभासदांकडून ठेवी स्विकारण्याचे नियम तयार केले आहेत काय? त्यांचे काटेकोर पालन केले आहे काय?	
	(२)	व्यक्तिगत खात्यावरील बाक्या सर्वसाधारण खतावणीतील एकंदर खात्यांच्या बाकीशी जुळतात काय?	
	(३)	ठेवींची देय-काल नोंदवही ठेवली आहे काय? आणि ठेवींची परतफेड वक्तशीरपण करण्यात येत आहे काय?	
	(४)	ठेवीपोटी कर्जाऊ रकमा देण्यात येतात तेव्हा पोट-नियम आणि या कारणासाठी तयार केलेले नियम यानुसार त्या काटेकोरपणे दिलेल्या आहेत काय?	
	(५)	ठेव खात्यात दाखविलेल्या रकमांवरील व्याजाची आकारणी पडताळून पहा. जर या तपासण्या शेकडेवारी पध्दतीवर केल्या असतील तर त्यांचे शेकडा प्रमाण लिहा.	
	(६)	अनुदेय नसतांनाही संस्थेने बिगर सभासदांकडून ठेवी स्विकारल्या आहेत काय? असल्यास अशा बिगर सभासद ठेवींची रक्कम व ठेवीदार संख्या नमुद करा?	
(२)	**चल संपत्ती आणि व्यापार :-**		
	(१)	उपविधीनुसार रोख राखीव प्रमाण व वैधानिक तरलता प्रमाण चल संपत्तीची(फ्ल्यूईड रिसोर्सेस) तरतूद पुरेशी ठेवली आहे काय?	
	(२) (अ)	चल संपत्ती दैनंदिन वा साप्ताहिक पध्दतीवर ठेवली आहे ते लिहा.	
	(ब)	संस्थेची चल संपत्ती आणि सांपत्तिक स्थिती दर्शविणारी विवरणपत्रे योग्य त्या प्राधिका-याकडे ठराविक दिनांकास पाठविली जातात काय?	
	(३)	लेखापरीक्षा काळात भांडवलाच्या तरतुदीत काही कमतरता आढळल्या आहेत काय? असल्यास, सर्वसाधारण अभिप्रायात विचार व्यक्त करा.	
	(४)	निबंधकांनी घालून दिलेल्या प्रमाणाशी विचार करता संस्था जादा व्यवहार (ओव्हर ट्रेडिंग) करते काय? असल्यास, जादा झालेल्या व्यवहारांची मर्यादा लिहा.	
(३)	**बाहेरील कर्जे :-**		
	(१)	जिल्हा सहकारी बँकेने वा इतर बँकांनी विविध कारणांच्या योजनाखाली दिलेली कर्जे अथवा पतमर्यादा यांच्या रकमा काय आहेत? पुढीलप्रमाणे माहिती लिहा.	

अनुक्रमांक	पतमर्यादेचा प्रकार	कारण	मंजुर रक्कम	परतफेडीचा नियत दिनांक
१	२	३	४	५

उचललेली कमाल रक्कम	केलेली परतफेड	येणे बाकी	थकबाकी
६	७	८	९

	(२)	संस्थेने मिळविलेल्या विविध कर्जाचा आणि पतमर्यादांचा व्यवहार समाधानकारक आहे काय?		
	(३)	कर्जे वक्तशीरपणे परत केली जातात काय?		
	(४)	कर्जासाठी घालून दिलेल्या विविध शर्तीचे काटेकोरपणे अनुपालन होत आहे काय?		
(४)	**निधी** :-			
	(१)	अधिनियम, नियम आणि संस्थेच्या उपविधी तरतुदीनुसार नफ्यातून निधी उभारले आहे काय?		
	(२)	नियम -५४ नुसार आवश्यक असल्याप्रमाणे राखीव निधीची संस्थेच्या व्यवसायाबाहेर स्वतंत्र गंुतवणूक केली आहे काय? जर नसेल तर कारणे नमुद करा.		
	(३)	(अ)	कर्मचारी भविष्य निर्वाह निधीची संस्था व्यवसायाबाहेर गंुतवणूक केली आहे काय?	
		(ब)	कर्मचा-यांना त्यांच्या भविष्य निर्वाह निधीतून कर्ज रक्कमा दिल्या आहेत काय?	
		(क)	हया कारणास्तवच्या मान्य नियमांनुसार निधी व्यवहार केले आहेत काय?	
		(ड)	संस्थेच्या लेख्यांपासून स्वतंत्र भविष्य निर्वाह निधी लेखे जतन केले आहेत काय?	
	(४)	(अ)	धर्मदाय निधी मध्ये किती रक्कम जमा आहे? अधिनियमाच्या कलम ६९ नुसार संघीय संस्थेच्या मान्यतेने हया निधितून धर्मदाय किंवा सहकार हेतूस्तव रक्कमा अदा केल्या आहेत काय?	
		(ब)	अधिनियम, नियम आणि संस्था उपविधी तरतुदींशी विसंगत अधिदाने केली आहेत काय?	
	(५)	नियम - ५३ नुसार संस्थेने राज्य संघीय संस्थेची शिक्षण निधी वर्गणी अदा केली आहे काय? त्याकरीता चिन्हांकित व अदा केलेल्या रक्कमेचा तपशिल द्या.		
(५)	**कर्जे आणि आगाऊ दिलेल्या कर्जाऊ रकमा** :-			

	(१)	कर्जे आणि आगाऊ दिलेल्या कर्जाऊ रकमा यासाठी सभासदांकडून आलेले अर्ज नियमानुसार आहेत काय?	
	(२)	कर्जाच्या अर्जाची नोंदवही ठेवली असून ती अद्ययावत लिहिली आहे काय?	
	(३)	पोट-नियमानुसार, विविध प्रकारची कर्जे आणि पोटी द्यावयाच्या कर्जाऊ रकमा यासाठी व्यक्तिगत आणि एकुण काय मर्यादा ठरविल्या आहेत? त्या मर्यादा पाळल्या जातात काय?	
	(४)	(अ) सभासदांच्या परतफेडीच्या क्षमतेची योग्य चौकशी करुन त्यांची पत-पात्रता ठरविली आहे काय?	
		(ब) ठरवून दिलेल्या नमुन्यात पत-पात्रता आणि जामीन दायित्व नोंदवही (शुअर्टी लाययाबिलिटी रजिस्टर) ठेवली आहे काय?	
	(५)	कायदा, कानू आणि पोट-नियम यांतील तरतुदीनुसार कर्ज काटेकोरपणे दिली गेली आहेत काय?	
	(६)	संस्थेने मागणी, वसुली आणि बाकीची नोंदवही योग्यरीतीने ठेवली आहे काय?	
	(७)	योग्य चौकशी केल्यानंतर साधार कारणासाठी मुदतवाढी देण्यात येतात काय? अशा मुदतवाढीसाठी आवश्यक तेथे जमीनदारांच्या सम्मतीपत्रासहित अर्ज मिळविले आहेत काय?	
	(८)	(अ) सभासदाकडील थकबाक्या वसूल करण्यासाठी काय कारवाई केली आहे ते लिहा.	
		(ब) मागणी आणि येणे बाकी यांच्याशी थकबाकीचे शेकडा प्रमाण काय आहे?	
	(९)	संस्थेने करुन घेतेलेले कर्जरोखे, वचनचिठ्ठया आणि अन्य कागदपत्र नियमानुसार आहेत काय? काही उणीवा असल्यास, नमुद करा.	
	(१०)	१९६० च्या महाराष्ट्र सहकारी संस्थांच्या कायदयाच्या ४९ व्या कलमाप्रमाणे सभासदांकडून त्यांच्या पगारातून व मजुरीतून करारपत्रात मंजुर केलेल्या रकमा संस्थेच्या नावाने कपात करण्याबद्दल नोकरी देणा-यास प्राधिकार देणारी करारपत्रे करुन घेतली आहेत काय?	
	(११)	परतफेडी वक्तशीर आहेत काय? संस्थेच्या मागण्या पु-या करण्यासाठी नोकरी देणा-याने वेतन वा मजुरी यातून मासिक कपात नियमितपणे केल्या आहेत काय?	
	(१२)	अशी कपात केलेली रक्कम नोकरी देणा-याने संस्थेस वक्तशीरपणे दिली आहे काय? न दिलेली एकुण रक्कम असलयास लिही. अशा रकमा कोणत्या दिनांकापासून थकित आहेत ते लिहा.	
	(१३)	पूर्वीच्या कर्जाची परतफेड आणि नवीन कर्ज देणे यांत ठरवून दिलेले कालांतर यथावत पाळले जाते काय?	

	(१४)	सभासदांना दिलेल्या पास-पुस्तकातील नोंदी वैयक्तिक खतावण्यातील नोंदीशी तपासून पहा. अशा तपासलेल्या पास-पुस्तकांची संख्या लिहा.	
	(१५)	थकलेल्या व्याजाची रक्कम किती आहे? जर ती हिशेबात घेतली असेल तर तिची यथावत तरतुद केली आहे काय?	
	(१६)	संस्थेला येणे असेलेली कर्जे तपासा आणि त्यांचे बुडीत आणि संशयित असे वर्गीकरण झाले आहे काय ते पहा. अशा संशयित व बुडीत कर्जासाठी पुरेशी तरतूद केली आहे काय ते तपासा.	
	(१७)	संस्थेच्या व्यवस्थापन समितच्या वा संचालक मंडळाच्या सभासदांना आणि संस्थेच्या अधिका-यांना दिलेल्या आणि येणे असलेल्या कर्जाच्या रकमा लिहा.	

अनु क्रमांक	कोणाकडून येणे आहे	कर्ज, पतमर्यादा, अतिकाढ(ओव्हर ड्राफ्ट्स) इत्यादीद्वारा दिलेल्या रकमा		पैकी थकबाकी	
		मुद्दल	व्याज	मुद्दल	व्याज
१	२	३		४	

कोणत्या दिनांकापा◌ून थकले ते दिनांक	त्यांचेवर जामीनदारीमुळे आलेले दायित्व		पैकी थकबाकी	
	मुद्दल	व्याज	मुद्दल	व्याज
५	६अ	६ब	७अ	७ब

	(१८)	**कालमानानुसार थकबाकीचे खालीलप्रमाणे वर्गीकरण करा**		
		(१)	पाच वर्षावरील थकबाकी	रुपये
		(२)	तीन वर्षावरील थकबाकी	रुपये
		(३)	एक वर्षावरील थकबाकी	रुपये
		(४)	एक वर्षाच्या आतिल थकबाकी	रुपये
			एकुण	
	(१९)	**तारणानुसार थकबाकीचे वर्गीकरण करा.**		
		(अ)	जामीनदारांच्या हमीनुसार सुरक्षित आणि चांगली असलेली थकबाकी	रुपये

		(ब)	विमापत्रान्वये सुरक्षित आणि चांगली असलेली थकबाकी	रुपये
		(क)	अन्य तारणामुळे सुरक्षित आणि चांगली असलेली थकबाकी	रुपये
			एकुण	**रुपये**
		(ड)	असुरक्षित आणि संभाव्य संशयित वा बुडीत ठरणारी थकबाकी	रुपये
	(२०)	निबंधकाच्या नामनिर्देशित व्यक्तींकडे (नॉमिनीकडे) प्रलंबित असलेल्या प्रकरणांची संख्या, संस्थेजवळ प्रलंबित असलेल्या आणि बजावणीसाठी पाठविलेल्या निवाडयांची (ॲवाड्र्स) संख्या त्यांच्या रकमेसह तपशील देऊन लवाद दाव्यातील प्रकरणात अडकून राहिलेली एकुण रक्कम द्या.		
	(२१)	विविध प्रकारच्या कर्जावर आकारण्यात येणा-या व्याजाचे दर नमुद करा.		
	(२२)	दंडाचे व्याज आकारले जाते काय? पोट-नियमात ठरवून दिले असल्यास दंडाच्या व्याजाचा दर लिहा.		
	(२३)	१९६० च्या महाराष्ट्र सहकारी संस्थांबाबत कायदयाच्या कलम ८१(२) मध्ये दर्शविल्याप्रमाणे येण असलेली कर्जे, थकलेल्या रकमा, कोणत्या दिनांकापासून थकल्या ते, त्या वसूल करण्यासाठी केलेली कारवाई इत्यादी दर्शविणारी थकबाकीची यादी मिळवा आणि तपासा.		
(६)	**गुंतवणुकी** :-			
	(१)	कायदा, कानू व पोट-नियम यांतील तरतुदीनुसार गुंतवणुकी केल्या आहेत काय?		
	(२)	गुंतवणुकीच्या अवमूल्यनासाठी पुरेशी तरतूद केली आहे काय?		
	(३)	संस्थेच्या गुंतवणुकी दर्शविणारी नोंदवही अद्यावत ठेवली आहे काय? गुंतवणुक विभागावरील जबाबदार अधिका-याने तीवर सहया केल्या आहेत काय?		
	(४)	गुंतवणुक नोंदवही संस्थेजवळ असलेल्या रोख्यांशी तपासा.		
	(५)	रोखे जर बँकेमध्ये ठेवले असतील तर बँकांची प्रमाणपत्रे (बँकर्स सर्टिफिकेटस्) मिळविली आहेत काय?		
(७)	**खर्च** :-			
	(१)	खर्चाची पत्रके संचालक मंडळ व व्यवस्थापन समिती यांच्या मंजुरीसाठी ठेवतात काय?		
	(२)	(अ)	वार्षिक अंदाजपत्रके तयार करुन त्यास	

			संचालक मंडळ वा व्यवस्थापन समिती आणि साधारण सभा यांनी मंजुरी दिली आहे काय?	
		(ब)	झालेला खर्च अंदाजपत्रकाच्या मर्यादेतच आहे काय? नसल्यास, साधारण सभेने पुनर्विनियोजनाला (रीॲप्रोप्रिएशन)मान्यता दिली आहे काय?	
	(३)	संस्थेच्या व्यवहाराशी संबंध नसलेल्या खर्चाच्या प्रकरणांची सर्वसाधारण अभिप्रायात नोंद करा.		
	(४)	संस्थेने नगरांतर दुरध्वनी नोंदवही ठेवली आहे काय? खाजगी दुरध्वनीचा खर्च वसूल करण्यात येतो काय?		
	(५)	खेळत्या भांडवलाशी आणि निव्वळ उत्पन्नाशी (मिळालेल्या व्याजातून दिलेले व्याज वजा जाता) व्यवस्थापनाच्या खर्चाचे शेकडा प्रमाण लिहा.		
(८)	**अंतर्गत तपासणी :-**			
	(१)	संस्थेतील अंतर्गत तपासणीची व्यवस्था समाधानकारक आहे काय?		
	(२)	संस्थेने अंतर्गत लेखापरीक्षकाची नेमणूक केली आहे काय? त्यांना दिलेल्या लेखापरीक्षा शुल्काची रक्कम आणि गेल्या लेखापरीक्षणाचा कालखंड लिहा.		
(९)	**व्यवस्थापन :-**			
	अधिलाभांशाच्या कायदयानुसार कर्मचारी वर्गाला द्यावयाच्या अधिलाभांशाची पुरेशी तरतूद संस्थेने केली आहे काय?			

स्थळ:-

लेखापरीक्षकाची सही व पदनाम
नामतालिका क्रमांक--- वर्गवारी

दिनांक :-

------------------------------सहकारी पतसंस्थां मर्यादित----------

लेखापरीक्षण कालावधी- ०१/०४/२०-- ते ३१/०३/२--

प्रास्ताविक-

----------------------सहकारी संस्था मर्या.-------(यानंतर संस्था असा उल्लेख करण्यात येईल) ही संस्था महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० व नियम १९६१ अंतर्गत नोंदणीकृत सहकारी संस्था असून संस्थेचा नोंदणी क्रमांक--------दिनांक------आहे. संस्थेच्या मुख्यालया व्यतिरिक्त ------शाखा आहेत. संस्थेच्या दिनांक ०१/०४/२०-- ते ३१/०३/२०-- या कालावधीच्या वैधानिक लेखापरीक्षणासाठी संस्थेने त्यांचे दिनांक--------रोजी पार पडलेल्या वार्षिक सर्वसाधारण सभेतील ठराव क्रमांक-------अन्वये अथवा निबंधक यांचे---------- आदेशानुसार वैधानिक लेखापरीक्षक म्हणून आमची नियुक्ती केलेली आहे. संस्थेच्या उक्त कालावधीचे लेखापरीक्षण, संस्थेने पुरवलेल्या लेखी दस्तऐवज व तोंडी माहिती व खुलाशाच्या आधारे पूर्ण केलेले आहे. लेखापरीक्षणासाठी आवश्यक असणारे सर्व रेकॉर्ड व माहिती संस्थेने लेखापरीक्षणावेळी आम्हास उपलब्ध करून दिलेले आहे. लेखापरीक्षण कालावधीत संस्थेचे चेअरमन म्हणून श्री----------------यांनी व व्हाईस चेअरमन म्हणून श्री.-----------यांनी कामकाज केले आहे. तसेच संस्थेचे मॅनेजर/मुख्य कार्यकारी अधिकारी म्हणून श्री------ --यांनी कामकाज केलेले आहे.

भाग अ

(लेखापरीक्षण कालावधीत अपहार, गैरव्यवहार, निधीचा गैर विनियोग, आर्थिक अनियमितता इत्यादीच्या अनुषंगाने निदर्शनास आलेले गंभीर दोष खालील प्रमाणे)

अ) गैरव्यवहार, अफरातफर, फसवणुक, बनावट कागदपत्रांव्दारे निदर्शनास आलेला अपहार:-

लेखापरीक्षणावेळी गैरव्यवहार/अपहार निदर्शनास आला असल्यास महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम कलम ८१(५) ब मधील तरतुदीनुसार व सहकार आयुक्त व निबंध्क, सहकारी संस्था महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांचे कार्यालयाने **दि.२२/०९/२०२१** रोजी निर्गमित केलेल्या परिपत्रकातील सुचनेनुसार विनिर्दिष्ट अहवाल विहित मुदतीत सादर करावा.

भारतीय दंडविधान, १८६० (Indian Penal Code) मधील तरतुदीनुसार गैरव्यवहार /अपहाराबाबत खालील कलमे व गुन्हे प्रकार समाविष्ट आहेत.

१ **चोरी** (Theft) (३७८/३८१)- संस्थेच्या मालमत्तेच्या अभिरक्षणची जबाबदारी असलेल्या व्यक्तीने अप्रामाणिकपणे संस्था संपत्तीची चोरी करणे किंवा स्वत:साठी वापरणे.

२ **अफरातफर** (Criminal Misappropriation) (४०३) - अप्रामाणिकपणे संस्थेच्या मालमत्तेची संस्था मालकीच्या संपत्तीची चोरी करणे किंवा स्वत:साठी वापरणे.

३ **विश्वासघात** (Criminal Breach of Trust) (४०५/४०८/४०९) - संस्थेचा विश्वासघात करुन संस्थेची संपत्ती लाटणे.

४ **फसवणुक** (Cheating / Fruad) (४१५/४१६/४१९/४२०) - संस्थेची फसवणुक करुन संस्था मालमत्ता हडपणे वा लपविणे वा तोतयागिरीने फसवणुक करणे.

५ **बनावट कागदपत्रे** (Forgery) (४२४/४२५/४६३/४६४/४६७/४६८/४७०/ ४७१/ ४७०) - खोटी / बनावट कागदपत्रे खरी भासवुन संस्था रक्कमा हडप करणे

६ **गैरवापर (Misapplication)** - स्वार्थासाठी, संस्थेच्या संपत्तीच्या प्राप्त अधिकारांचा गैरवापर करणे.

७ **कट (३४ / १२०) (Criminal Conspiracy)** - दोन पेक्षा अधिक समाने हेतुने गुन्ह्यांत सामिल व संपत्ती हडप करतात.

८ **अधिकाराचा गैरवापर** - सांभाळण्यासाठी दिलेल्या संस्थेचा गैरवापर करणे.

९ **गैरवर्तणुक (Misfisance)** - दिशाभुल करुन चुकीचे बेकायदेशीर निर्णय घेऊन संस्था मालमत्ता हडपणे.

१० **बनावट लेखांकन (Fasification of Accounts)** - संस्था हिशोबाच्या नोंदवह्यांत खोट्या नोंदी घेऊन रक्कम हडप करणे व दिशाभुल करणे.

ब) संस्थेचे झालेल्या आर्थिक नुकसानीबाबत:-

उक्त नमुद केल्यानुसार संस्थेत लेखापरिक्षण कालावधीत गैरव्यवहार/ अपहार निदर्शनास आला असल्यास सदर रक्कमेची जबाबदारी निश्चित होऊन रक्कम वसुल होण्यासाठी महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम कलम ८१(५ब) मधील तरतुदीनुसार विशेष अहवाल सादर करणे क्रमप्राप्त आहे.

तसेच महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम व त्याखालील नियमांमधील तरतुदीनुसार लेखापरिक्षणामध्ये संस्थेचे आर्थिक नुकसान होत असल्याचे निदर्शनास येत असल्यास सदर रक्कमेची जबाबदारी निश्चित होऊन रक्कम वसुल होण्यासाठी विशेष अहवाल सादर करण्यात यावा. सर्वसाधारणपणे खालिल नमुद कलमांच्या व नियमांच्या उल्लंघनामुळे संस्थेचे आर्थिक नुकसान होत असल्याचे निदर्शनास येते.

१ कलम ६४- संस्थेने लाभांश / अधिलाभांश (Bonus) वगळता उपविधी तरतुदीशिवाय अन्य प्रकारे निधी लाभ घेतला असल्यास,

२ कलम ६७ - संस्थेने निबंधकाच्या पुर्व मान्यतेशिवाय कमाल १५ टक्के पेक्षा जास्त लाभांश दिला आसल्यास,

३ कलम ६९ - संस्थेने राखिव निधी वजा जाता उर्वरीत नफ्याच्या कमाल २० टक्के पेक्षा जास्त नफा सहकार / धर्मदाय हेतुने वापरला असल्यास,

४ कलम ७१ ए -कलम ७८, ७८ ए किंवा ९६ नुसार संस्था अधिक-याच्या व्यक्तीगत क्षमतेत दाखल दाव्यांचा खर्च संस्था निधीतुन केला असल्यास,

५ नियम ४९ - संस्थेने बुडीत कर्जे व तोटे बुडीत कर्ज निधी / राखिव निधी / भागभांडवलातुन निर्लेखन सर्वसाधारण सभा विषय पत्रिकेवर विषयासह पुर्व मंजुरी न घेता केले असल्यास,

६ नियम ४९ - संस्थेने बुडीत कर्जे / मत्ता लेखापरीक्षकाचे प्रमाणपत्र न घेता निर्लेखित केले असल्यास,

७ नियम ४९ - संस्था मध्यवर्ती बँक कर्जदार असल्यास बँक व "क" / "ड" लेखा परीक्षण वर्गवारी असुनही निबंधक यांची पुर्वानुमती न घेता संस्थेने बुडीत कर्जे / मत्ता निर्लेखित केली असल्यास,

८ नियम ६९ (६) नुसार अनुसुची (एक) :- सहकार कायदा, नियम व उपविधी उल्लंघन करुन केल्ले खर्च केले असल्यास,

९ नियम ६९ (६) नुसार अनुसुची (तीन) :- समितीच्या गैरकामकाजामुळे बुडित व संशयित वाटणारी मालमत्ता वा कर्जे असल्यास,

१० नियम ६९ (६) नुसार अनुसुची (चार) :- संस्थेच्या खर्चात व संस्थेस येणे असलेल्या रक्कमांच्या वसुलीत आढळलेले अनोचित्य वा अनियमितता असल्यास,

११ नियम १०७ ए नुसार संस्थेने प्रवास दैनिक भत्ता व समिती सदस्य सभा शुल्क जादा अदा केले असल्यास,

१२ नियम १०७ सी - कमाल रोख शिल्लक मर्यादा उल्लंघन केले असल्यास,

१३ उपविधीतील कर्ज नियमानुसार संस्थेने मर्यादाबाह्य विनातारणं/असुरक्षित कर्जे मंजुर करुन अदा केल्याने ती थकीत झाले असल्यास,

क) अन्य महत्वाच्या व गंभीर बाबी ज्या निबंधकाच्या निदर्शनास आणणे आवश्यक आहे.

यामध्ये सर्वसाधारणपणे सहकार कायदा / नियम व मंजुर उपविधी तरतुदींचे संस्थेने उल्लंघन केल्याने संचालक मंडळातील सदस्य त्यांचे पदावर राहण्यास अनर्ह ठरत असल्यास तसेच खालिलप्रमाणे इतर उल्लंघन असल्यास तसा तपशील नमुद करावा. उदा.

१ कलम ६५ - संस्थेने नियमा नुसार वार्षिक आर्थिक पत्रक तयार करुन निव्वळ नफा निश्चिती केली नाही.

२ कलम ६५ – संस्थेने कायदा / नियम / उपविधी नुसार वार्षिक सर्वसाधारण सभा मान्यतेने नफा विभाजन केले नाही.

३ कलम ६८- संस्थेने आर्थिक वर्ष समाप्ती पासुन ३ महिन्याच्या आंत राज्य संघीय संस्थेस शिक्षण निधी वर्गणी अदा केली नाही.

४ कलम ७१ ए, कलम ७८, ७८ ए किंवा ९६ नुसार संस्था अधिका-याच्या व्यक्तीगत क्षमतेत दाखल दाव्यांचा खर्च संस्था निधीतुन केला.

५ कलम ७३ सीए – संस्था समिती वर कलम ७३ सीए नुसार अपात्र समिती सदस्य असल्यास.

६ कलम ७३ सीबी – संस्था समिती निवडणुक पात्र / पदरिक्त.

७ कलम ७५- संस्थेने आर्थिक वर्ष समाप्तीपासुन ४ महिन्यांत लेखा परीक्षण केले नाही.

८ कलम ७५- संस्थेने आर्थिक वर्ष समाप्तीपासुन ६ महिन्यांत वार्षिक सर्वसाधारण सभा घेतली नाही.

९ कलम ७५ (२) व (२ए) – संस्थेने वार्षिक सर्वसाधारण सभेत नामतालिकेवरील पात्र लेखा परीक्षक नियुक्ती व त्याची लेखी संमत्तीचे विवरणपत्र दाखल केले नाही.

१० कलम ७५ (४) - संस्थेने वार्षिक सर्वसाधारण सभेत लेखा परीक्षण अहवालासह लेखा परीक्षीत आर्थिक पत्रके सादर केले नाही.

११ कलम ७९ (१) - संस्थेने कलम ७९ निर्देश आदेशात नमुद मुदतीत संस्था दप्तर लेखा परीक्षणास दिले नाही.

१२ कलम ७९ (२) - संस्थेने आर्थिक वर्ष समाप्तीपासुन ६ महिन्यांत विहीत विवरणपत्रे निबंधकांस सादर केली नाही.

१३ कलम ८१ (३) (ए) नुसार संस्थेचे लेखा परीक्षणासाठी अत्यंत आवश्यक असलेले महतवाचे काही दप्तर लेखा परीक्षकांना उपलब्ध करुन दिले नाही.

१४ नियम २३ च्या स्पष्टीकरणानुसार संस्थेचे अहवाल कालावधी अखेरचे नक्त मुल्य दर्शनी मुल्या पेक्षा कमी आहे.

१५ नियम ३५ नुसार संस्थेने मर्यादाबाह्य कर्ज व ठेवी उभारणी केली आहे.

१६ नियम ४२ नुसार कर्जदार व जामिनदार संस्था सभासद नाही. तसेच सहकार नियम व उप विधी नुसार कर्ज वाटप मर्यादा, अटी व शर्ती भंग केला आहे.

१७ नियम ४५ नुसार एका पेक्षा जास्त पत संस्थेतुन कर्जे घेण्यास प्रतिबंध (नमुना – "के") असुनही संस्थेने अपात्र कर्जदारास कर्ज मंजुर व अदा केल्यास.

१८ नियम ४६ नुसार कर्ज मंजुरी अटी भंग होऊनही १ हप्ता नोटीस देऊन समितीने कर्जदारा कडुन येणे सर्व कर्ज रक्कम एकरकमी परत मागितली नाही.

१९ नियम ४९ ए नुसार संस्थेने व्याज देय, शुल्क, कार्यालयीन खर्च, वेतन व भत्ते, वीज, दुरध्वनी, भाडे, कर देयता, वर्गण्या, बुडित व संशयित कर्ज निधी, थकीत कर्ज व्याज निधी, गुंतवणुक चढ – उतार निधी, कर्मचारी निधी, भाग भांडवल विमोचन निधी, इ. तरतुदी परिपुर्ण करुन नफा निश्चिती केली नाही.

२० नियम ४९ सी नुसार पत संस्थेने तरतुदी, रोख / वेधानिक तरलता प्रमाण, पत / ठेवी प्रमाण, इतर निकषांचे आदर्श प्रमाण पालन केले नाही.

२१ नियम ६१ नुसार संस्थेने वार्षिक आर्थिक पत्रके ४५ दिवसांत तयार केली नाही.

२२ संस्थेने नियम ६९ (४) (iv) नुसार लेखापरीक्षकाने संस्थेने शासनाने किंवा ICAI ने विहीत केलेल्या "लेखांकन मानकानुसार" (Accounting Standards) लेखांकन केले नाही.

२३ नियम ६९ (६) नुसार अनुसुची (दोन) प्रमाणे संस्थेने ज्या रक्कमा हिशोबात घेणे आवश्यक होते पण घेतल्या नाही.

२४ उपविधी क्र. १८ अ नुसार संस्था बिगर सभासदांकडुन ठेवी स्वीकारते व टी.डी.एस. वजावट करीत नाही.

२५ उपविधी क्र. २० नुसार संस्थेने सर्व सभासदांचा मान्य फोटो व पत्ता पुरावा प्राप्त करुन के.वाय.सी. पुर्तता केली नाही.

२६ उपविधी क्र. ३८ नुसार सचिव / व्यवस्थापक ह्यांनी सभेची वृत्तांते मुदतीत परिपुर्ण लिहुन त्यावर संस्था अध्यक्षांची सही घेतली नाही

२७ उपविधी क्र. ४९ नुसार संस्थेने तक्रार निवारण व तडजोड समिती स्थापन करणे आवश्यक असुनही केली नाही.

२८ उपविधी क्र. ५३ नुसार संस्था कमाल कर्ज मर्यादांचे उल्लंघन करुन कर्जे मंजुर करते. कर्जदाराच्या वेतन चिठ्ठीत नमुद कर्ज कपाती नुसार योग्य नमुना "के" व "ना हरकत पत्र" न घेता अयोग्य प्रकारे कर्जे मंजुर करते.

२९ उपविधी क्र. ७ नुसार संस्थेने निबंधक मान्यतेने अधिकृत भागभांडवल वाढवुन न घेता जादा भागभांडवल उभारले आहे.

३० उपविधी क्र. ४५ (११) नुसार सतत ३ संचालक मंडळ सभा गेरहजर संचालकाचे "संचालक" पद संपुष्टात आणण्याची कार्यवाही संस्थेने केली नाही.

३१ उपविधी क्र. ३ (२४) व ई (३९) नुसार संस्था संचालक मंडळाने तज्ञ व अनुभवी व्यक्तीची "तज्ञ संचालक" म्हणुन निवड केली नाही.

(सही)
लेखापरिक्षकाचे नाव व पदनाम
नामतालिका क्रमांक----- वर्गवारी

भाग "ब"

अ व्यवस्थापन विभाग :-

१. संस्था नोंदणी क्रमांक व दिनांक :-

संस्थेचा नोंदणी क्रमांक-------/ एसआरआर/आरएसआर/सीआर/----/ दिनांक ------------- असा आहे. संस्थेचे नोंदणी प्रमाणपत्र दप्तरी आहे.

२. संस्था कार्यक्षेत्र :-

संस्थेचे उपविधिनुसार कार्यक्षेत्र ----------- पुरते मर्यादित आहे. (अहवाल कालावधीत कार्यक्षेत्रात बदल झाला असल्यास तसे निबंधक यांच्या आदेश क्रमांक व दिनांकासह नमूद करावे.)

३. संस्थेचे मुख्य कार्यालय व शाखा :-

संस्थेचे मुख्यालया व्यतिरिक्त --- शाखा असुन

४. संस्थेचे उददेश :-

संस्थेच्या प्रमुख उददेशांत सभासदांमध्ये काटकसर, स्वावलंबन व सहकाराचा प्रसार करण्यास प्रोत्साहन देणे, भागभांडवल स्विकारणे, सभासदांना कर्ज देणे व त्यांची वसूली करणे, बाहेरील कर्ज काढणे किंवा निधि उभारणे, संस्थेच्या उपयोगासाठी मालकी हक्काने किंवा भाडयाने जागा किंवा इमारत खरेदी करणे, सभासदांच्या आर्थिक व सामाजिक उन्नतीसाठी विविध उपक्रम हाती घेणे. उपरोक्त सर्व किंवा एखादा उददेश साधण्यासाठी लागणारी अनुषंगीक सर्व कामे करणे.

संस्थेने उपविधितील उददेशा व्यातिरिक्त तसेच कलम १४४ मधील सुधारणा लक्षात घेता कामकाज केले आहे/नाही.

५. सभासदत्व :-

दि.--------- (गतवर्ष) अखेर सभासद संख्या ------ होती. लेखापरीक्षण मुदतीत नवीन ----- सभासद झाले असून ---- सभासदांनी राजीनामे दिले आहेत. दि. ------ अखेर एकूण सभासद संख्या ------ इतकी असून यादीप्रमाणे ती बरोबर आहे/ नाही. सभासद वाढीचे प्रमाण ------ % आहे. सभासद "आय" व "जे" नमुना रजिस्टर संगणकीकृत ठेवलेले आहे/ नाही. आय नमुन्यात वारसदारांचा उल्लेख केलेला आहे/ नाही. उपविधित नमूद केलेल्या निकषांप्रमाणे क्रियाशिल व अक्रियाशिल सभासदांची स्वतंत्र यादी "जे -१ व जे-२" नमुन्यात केलेली आहे / नाही. तशी यादी तयार करुन अक्रियाशील सभासदांना मुदतीत सुचित करण्यात आले आहे/ नाही. नवीन सभासदांचे अर्ज व राजीनामे अर्ज दप्तरी आहे / नाही. सभासदांना भाग दाखल्याचे वाटप केले आहे/ नाही. तसेच त्याचे भाग रजिस्टर ठेवलेले आहे/ नाही. सर्व सभासदांची केवायसी पूर्तता केली आहे/ नाही. लेखापरीक्षण कालावधीत कार्यक्षेत्राबाहेरील व्यक्तिंना सभासद केलेले आहे/ नाही. इ. मुद्द्याना अनुसरुन अभिप्राय द्यावेत.

६ सभा कामकाज

१ संचालक मंडळ सभा :-

लेखापरीक्षण मुदतीत संचालक मंडळाच्या एकूण ------ सभा झालेल्या आहेत. संस्थेच्या पोटनियम क्रमांक ------ नुसार संचालक मंडळाचे दरमहा एक सभा घेणे आवश्यक आहे. सदर सभांमध्ये नियमित कामकाज घेण्यात आलेले आहे / नाही.

अ) सर्वसाधारण दोष

१ पोटनियमानूसार सभा घेण्यात आलेल्या आहेत/ नाहीत.

२ मासिक खर्चास मंजूरी आहे/ नाही.

३ सभासद कर्ज अर्जांना मंजूरी आहे/नाही.

४ नवीन सभासद अर्ज व राजीनामे अर्जास मंजूरी आहे/ नाही..

५ संचालक मंडळ सभा इतिवृत्त पूर्ण केल्यानंतर संस्थेचे अध्यक्ष यांनी मंजूरीबाबत सहया केल्या आहेत / नाहीत.

(वर नमूद व्यतिरिक्त इतर काही मुददे / दोष असल्यास लेखापरीक्षकांनी ते नमूद करावेत.)

ब) सभेचे इतिवृत्त तपासताना खालील दोष निदर्शनास आले.

अ. क्र.	सभा दिनाक	विषय क्रमांक व ठराव क्रमांक	विषय	केलेल्या ठरावाचा संक्षिप्त तपशिल	केलेल्या ठरावास अनुसरुन आक्षेप
१					
२					
३					

२. उपसमिती सभा -

संस्थेने उपविधितील तरतुदीनुसार खालीलप्रमाणे उपसमित्या गठण केलेल्या असून लेखापरीक्षण कालावधित खाली नमूद केल्याप्रमाणे सभा झालेल्या आहेत. (उपविधितील तरतुदीनुसार उपसमित्या स्थापन केलेल्या नसल्यास तसे नमूद करावे.)

१ कर्ज उपसमिती एकूण सभा -----

२ गुंतवणूक उपसमिती एकूण सभा -----

३ लेखापरीक्षण उपसमिती एकूण सभा -----

४ अन्य

सदर सभांचे इतिवृत्त तपासताना खालील दोष निदर्शनास आले.

अ. क्र.	उपसमिती सभा दिनाक	विषय क्रमांक व ठराव क्रमांक	विषय	केलेल्या ठरावाचा संक्षिप्त तपशिल	केलेल्या ठरावास अनुसरुन आक्षेप
१					
२					
३					

सदर सभांचे इतिवृत्त संचालक मंडळाच्या सभेत कायम केलेले आहे / नाही.

३. वार्षिक सर्वसाधारण सभा

संस्थेची वार्षिक सर्वसाधारण सभा दि. --/--/२०-- रोजी ------ या ठिकाणी पार पडलेली असून सदर सभेस ------- सभासद उपस्थित होते.

सभेचे इतिवृत्त तपासताना निदर्शनास आलेले सर्वसाधारण दोष पुढीलप्रमाणे :-

१ वार्षिक सर्वसाधारण सभेची नोटिस १४ दिवस अगोदर विहित मुदतीत काढण्यात आलेली आहे/नाही.

२ सभेची नोटिस सभासदांना विहीत वेळेत प्राप्त झाली किंवा कसे?

३ महाराष्ट्र संस्था अधिनियम १९६० च्या कलम ७५ (२)(७) व पोटनियम क्र. ------------ नुसार दोष दुरुस्ती अहवाल वार्षिक सर्वसाधारण सभेत ठेवलेला नाही.

४ पोटनियम क्र. ------------ नुसार व्यवस्थापन समितीने वार्षिक अंदाजपत्रक बनवून त्यास वार्षिक सर्वसाधारण सभेची मान्यता घेण्यात आलेली आहे/नाही.

५ महाराष्ट्र सहकारी संस्था कलम ७५(२)(अ) अन्वये शासनाने मान्यता दिलेल्या नामिकेमधून कलम ८१ व नियम ६९ मध्ये निर्धारित केल्याप्रमाणे किमान आर्हता व अनुभव असलेल्या पात्र लेखापरीक्षकांची किंवा लेखापरीक्षण करणा-या संस्थेची चालू वित्तीय संस्थेची नेमणूक केली किवा नाही.

६ काही धोरणात्मक निर्णय आयत्या वेळेच्या विषयात चर्चेला घेवून मंजूर करण्यात आले आहेत / नाहीत.

७ सभेचे कामकाज विषयपत्रिकेनुसार क्रमाने झाले आहे/ नाही.

(वर नमूद व्यतिरिक्त इतर काही मुददे / दोष असल्यास लेखापरीक्षकांनी ते नमूद करावेत.)

सभेचे इतिवृत्त तपासताना खालील दोष निदर्शनास आले.

अ. क्र.	विषय क्रमांक व ठराव क्रमांक	विषय	केलेल्या ठरावाचा संक्षिप्त तपशिल	केलेल्या ठरावास अनुसरुन आक्षेप
१				
२				
३				

लेखापरिक्षण कालावधीत **विशेष सर्वसाधारण सभा** झाले असल्यास, सभा दि. ----- रोजी बोलविण्यात आली होती. सदर सभेस ------- सभासद उपस्थित होते. सदरची सभा ----- या विषयावर बोलविण्यात आली होती. विशेष सभा ज्या विषयांकरीता बोलविण्यात आली होती त्या विषयांकरीता कामकाज करणे आवश्यक होते. मात्र सदर सभेमध्ये त्याव्यातिरिक्त खालील विषयांवरही निर्णय घेण्यात आले आहेत.

७) संस्थेचे संचालक मंडळ व निवडणूक कालावधी -

संस्थेचे संचालक मंडळ एकूण --- सदस्यांचे आहे.

संस्थेच्या संचालक मंडळाची निवड्णूक दि. ---- रोजी झालेली असून सदर संचालक मंडळाचा कालावधी दि. ---- ते ---- असा आहे.

८. अतंर्गत नियंत्रण :-

१) सेवक कामकाज

संस्थेत एकूण -------- सेवक कार्यरत असून त्यामध्ये कायम ----------- व हंगामी ------------ - आहेत. तसेच खालिल मुद्दांना अनुसरुन तपशील नमुद करावा.

१. संस्थेने स्टाफींग पॅटर्न मंजूर करुन घेतल्याचा दिनांक व कर्मचारी संख्या.

२. संस्थेचा प्रतिकर्मचारी व्यवसाय किती आहे व तो निकषा प्रमाणे आहे या बाबत तपशील विषद करा.

३. नोकर भरती धोरण सुयोग्यरीत्या निश्चित केलेले आहे काय? तपासणी कालावधीत नोकर भरती झाली आहे काय? व सदरची नोकर भरती विहीत प्रक्रीयेने केले बाबतचा अभिप्राय नोंदवा.

४. कर्मचा-यांमध्ये कामाची विभागणी करुन कामकाज वाटप आदेश दिलेले आहेत काय?

५. संचालक/कर्मचारी प्रशिक्षणाची व्यवस्था व वारंवारिता निर्धारीत करुन त्याचे पालन होत असलेबाबत तपशील विषद करावा.

६. कर्मचारी बदली धोरण रोटेशन पध्दतीचा विचार करुन तयार केलेले आहे काय? व त्याच्या यथायोग्य अंमलबजावणीबाबत तपशील नमूद करा.

७. प्रति कर्मचारी नफा क्षमता किती आहे.

८. कर्मचारी वेतन व भत्यावरील खर्चाचे एकूण उत्पन्नाशी प्रमाण

२) <u>शाखा अंतर्गत व्यवहार</u> :-

१. इतर शाखेशी होणारे जमा/नावे व्यवहारांची माहिती रोजच्या रोज मुख्यालयाच्या संबंधित विभागाकडे पाठविली जात असलेबाबत तपशील द्यावा.

२. मुख्यालयाच्या लेजरनुसार सदर बाक्या जुळतात काय? फरक असल्यास तपशील द्यावा.

३. मुख्यालयाच्या लेजरनुसार शाखा खात्यामध्ये नावे बाकी राहते काय? असल्यास तपशील विषद करा.

४. अंतर्गत शाखा व्यवहारामध्ये जुन्या पेडींग एंट्रीजबाबत तपशील द्यावा.

५. संस्थेच्या एकूण किती शाखा आहेत? शाखा व्यवहार नियंत्रण राखण्याच्या अनुषंगाने मुख्यालयामार्फत शाखांची नियमित तपासणी घेतलेचे अभिप्राय नोंदवा.

६. संस्थेच्या एकूण शाखापैंकी तोटयातील शाखांची संख्या किती आहे व अशा तोटयात राहण्याची कारणे नमूद करा.

३) विविध लेखापरीक्षण व अन्य तपासण्या

१. गत वर्षीचे वैधानिक लेखापरीक्षण व दोष दुरुस्ती -

सन ---- ते ---- गत वर्षीचे वैधानिक लेखापरीक्षण श्री./मे -------- सनदि लेखापाल/प्रमाणित लेखापरीक्षक / शासकिय लेखापरीक्षक यांनी पुर्ण केले असून त्याचा लेखापरीक्षण अहवाल संस्थेस दि.----------- रोजी सादर केलेला आहे. सदर कालावधीसाठी लेखापरीक्षण वर्ग अ/ब/क दिलेला आहे.

सदर लेखापरीक्षण अहवालाचा दोष दुरुस्ती अहवाल संस्थेने दि. ------- रोजी संबंधीत लेखापरीक्षकास सादर केलेला असून त्यांनी त्यांचे शेरे नमूद करुन दि.-------- रोजी सदरचा दोष दुरुस्ती अहवाल निबंधकास सादर केलेला आहे. सदर दोष दुरुस्ती अहवाल मुदतीत सादर केलेला आहे किंवा

कसे याबाबत आभिप्राय द्यावेत. तसेच ज्या दोषांची पुर्तता झालेली नाही अशा दोषाचा तपशील खालिलप्रमाणे नमुद करावा.

अ.क्र.	लेप अहवाल पान क्र.	मुद्दा क्र.	मुद्दयाचा संक्षिप्त तपशील	अभिप्राय
१				
२				
३				

२. अंतर्गत लेखापरीक्षण -

दि. ---- ते दि. ---- या कालावधीचे अंतर्गत लेखापरीक्षण श्री./मे -------- यांनी केले असून त्यांनी त्यांचा अंतर्गत लेखापरीक्षण अहवाल दि.----------- रोजी संस्थेस सादर केलेला आहे. सदर लेखापरीक्षकास रु. -------- मानधन अदा केले आहे. अहवालातील दोषांचे पुर्तता संस्थेने वेळीच केलेले आहे./ नाही. अभिप्राय द्यावेत.

३. कर लेखापरीक्षण

सन ---- ते ---- या कालावधीचे कर लेखापरीक्षण श्री./मे -------- यांनी केले आहे. त्यासाठी संस्थेने रु. -------- मानधन अदा केले आहे.

४. चाचणी लेखापरीक्षण --

संस्थेचे सन ---- या कालावधीचे चाचणी लेखापरीक्षण ----- यांनी केले असून त्यांचा अहवाल दि. ---- रोजी संस्थेस प्राप्त झाला आहे. अहवालातील पुर्तता न झालेले महत्वाचे दोष पुढीलप्रमाणे -

५. कलम ८९ (अ)(१) तपासणी -

अशी तपासणी झाली असल्यास, संस्थेची ---- ते ----- या कालावधीची सहकार खात्याची कलम ८९ (अ)(१) अन्वये श्री. -------- हुददा --------- यांनी तपासणी केलेली असून त्यांनी संस्थेस दि. --------- रोजी अहवाल सादर केला आहे. सदर अहवालाचा दोष दुरुस्ती अहवाल मुदतीत/ मुदतीनंतर सादर केलेबाबत तसेच अहवालातील पुर्तता न झालेल्या दोषांबाबत अभिप्राय नमूद करावेत.

६. कलम ८३/८८ चौकशी -

लेखापरीक्षण मुदतीत संस्थेची अधिनियमातील कलम ८३/८८ इ. चौकशी झाली असल्यास शेरे नमूद करावेत.

७) सहकार शिक्षण व प्रशिक्षण :-

महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० च्या कलम २४ अ (१) व पोटनियम क्र. ------------ नुसार राजपत्रातील अधिसुचनेव्दारे विनिर्दिष्ट करील अश्या प्रशिक्षण संस्थेमार्फत सभासद, संचालक सदस्य, अधिकारी व कर्मचारी यांच्या करीता सहकार शिक्षण व प्रशिक्षण आयोजित करील. यानुसार संस्थेने आपले ------- सभासद ----- संचालक सदस्य, व अधिकारी व कर्मचारी यांना ------- या मान्यताप्राप्त प्रशिक्षण संस्थेमार्फत दिनांक ------ ते दिनांक --------- या ३ दिवसांच्या कालावधीचे प्रशिक्षण घेतले किंवा कसे? तसेच संबंधित संस्थेचा प्रशिक्षण दाखला संस्था दप्तरी आहे काय? याबाबत तपासणी करुन अभिप्राय द्यावेत.

८) संगणक प्रणाली व इडिपी ऑडिट :-

१. संस्था मुख्यालय व शाखा १००% संगणकीकृत असलेबाबतचा तपशील विषद करा.

२. संगणक डाटा सुरक्षितता आणि नियंत्रण योग्य राखणेसाठी घेतलेल्या दक्षतेबाबतचे अभिप्राय नोंदवा.

३. संगणकीय खात्यांच्या माहितीचे वेळच्यावेळी बॅकअप घेतले जात असल्याचे अभिप्राय नोंदवा.

४. संगणकीय प्रणालीचे ईडीपी/सिस्टीम ऑडीट नियमितपणे झालेबाबतचा कालावधी व अधिकृत फर्म यांचे नावासह तपशील नोंदवा.

९) कायदा, नियम व पोटनियमाचे उल्लंघन :-

अ.क्र.	उल्लंघन	कलम	नियम	पोटनियम
१	भागाचे दाखले देण्याबाबत	२२	१९	२०
२	संचालक मंडळाचे अधिकार, कार्य व जबाबदा-या	७३	५७,५८	४३ (१२)
३	कर्जव्यवहार - परिषिष्ट "क"	४९	-	५३
४	गुंतवणूका	७०	५४,५५	५९
५	अंतर्गत हिशोब तपासणीची नियुक्ती	-	-	४३(६)
६	सभासद, संचालक सदस्य, अधिकारी व कर्मचारी प्रशिक्षण	२४ अ (१)	३०	-
७	विवरणपत्रे सादर करणे	७९(१ अ, १ ब)	-	-
८	गतवर्षीचा दोष दुरुस्ती अहवाल	८२	७३	
०९	कर्मचारी भविष्य निर्वाह निधि अंशदान	७९		
१०	नफा विनिश्चित करणे व त्याचे संविभाजन करणे	६५	५०,५१	
११	निव्वळ नफा पूर्वी करावयाचे वजावटी		४९ अ	
१२	वीज बील भरणा केंद्र बंद करावे.	१४४-४अ		

१०) स्वनिधी व भागाचे नक्त मुल्य :- संस्थेचा स्वनिधि खालीलप्रमाणे आहे.

अ.क्र.	तपशिल	गतवर्षी अखेर रु.	चालूवर्षी अखेर रु.
१	भागभांडवल		
२	राखीव निधी		
३	लाभांश समानीकरण निधी		
४	इमारत निधी		

५	उत्पादक कर्जावरील तरतूद		
६	मुक्त निधी		
७	चालू वर्षाचा नफा (लाभांश रक्कम वगळून)		
८	वजा १. तोटे / संचित तोटे		
	२.कमी केलेल्या तरतूदी		
९	एकूण स्वनिधी		

दि. ------ (गतवर्षी) अखेर स्वनिधि रु. ------- असून दि. ------ (चालूवर्षी) अखेरचा स्वनिधि रु. ------- आहे. स्वनिधित गतवर्षीपेक्षा रु. ----/- वाढ झाली आहे. स्वनिधि वाढीचे प्रमाण --- % आहे. स्वनिधिचे खेळत्या भांडवलाशी प्रमाण --- % आहे. स्वनिधिप्रमाणे सन ----- (पुढीलवर्षी) मध्ये कर्ज वाटपाचे धोरण निश्चित करावे.

संस्थेच्या एका भागाची दर्शनी किंमत रु. १००/- असून एकूण वसूल भागसंख्या ----- आहे. स्वनिधिनुसार एका भागाची किंमत रु. -----आहे. महाराष्ट्र सहकारी संस्था नियम क्र. २३ अन्वये भाग रक्कम परत करतांना भागाचे मुल्यांकन किंवा भागाची दर्शनी किंमत यापैकी जी कमी असेल ती रक्कम परत केली / कसे याबाबत अभिप्राय नमुद करावेत.

११) रोख तरलता निधिचे प्रमाण :-

महाराष्ट्र राज्य बिगरकृषी सहकारी पतसंस्था नियामक मंडळ यांच्याकडील पत्र दि. ३०.११.२०१९ अन्वये बिगर कृषी पतसंस्थेने ठेवावयाचे रोखता निधिचे प्रमाण ठरविण्यात आले आहे. त्यानुसार संस्थेकडे असलेल्या मागील तिमाही अखेरच्या एकूण ठेवीच्या १% पैक्षा कमी नसेल इतकी रक्कम लगतचे चालू तिमाहीसाठी दैनंदिन पध्दतीने रोख तरलता म्हणून ठेवावी लागेल असे निश्चित करण्यात आले आहे. तसेच सदर निधिबाबत संस्थेने दैनंदिन पध्दतीवर आवश्यक त्या नोंदी ठेवावयाच्या असून मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी त्या दररोज प्रमाणित करणे आवश्यक आहे.

वरील परीपत्रकीय सुचनेनुसार संस्थेने रोख तरलता ठेवली आहे / नाही. त्यासंबंधीच्या आवश्यक त्या नोंदी ठेवल्या आहेत / नाही याबाबत अभिप्राय नमुद करावेत.

१२) वैधानिक तरलता निधिचे प्रमाण :-

संस्थेकडे असलेल्या मागील तिमाही अखेरच्या एकूण ठेवीच्या २५% पैक्षा कमी नसेल इतकी रक्कम लगतचे चालू तिमाहीसाठी दैनंदिन पध्दतीवर तरलता म्हणून ठेवावी लागेल असे निश्चित करण्यात आले आहे. तसेच सदर निधिबाबत संस्थेने दैनंदिन पध्दतीवर आवश्यक त्या नोंदी ठेवावयाच्या असून मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी त्या दररोज प्रमाणित करणे आवश्यक आहे.

ज्या नागरी सहकारी बँकांना मागील सलग ३ वर्ष 'अ' लेखापरीक्षण वर्ग मिळाला आहे व ज्या बॅंका रिझर्व्ह बँकेच्या निकषानुसार आर्थिक दृष्ट्या सक्षम व उत्तम रितीने कामकाज करणा-या आहेत अशा बँकांमध्ये वैधानिक तरलता निधिची गुंतवणूक करता येईल.

वरील परीपत्रकीय सुचनेनुसार संस्थेने वैधानिक तरलता ठेवली आहे / नाही. त्यासंबंधीच्या आवश्यक त्या नोंदी ठेवल्या आहेत / नाही याबाबत अभिप्राय नमुद करावेत.

(टिप- तरलतेपोटी केलेल्या गुंतवणूकीवर संस्थेने ठेवतारण कर्ज घेतले असल्यास अशी कर्जाची रक्कम तरलता निधीतून वजा करावी.)

१३) बाहेरील कर्ज उभारणी मर्यादा (नियम ३५) :-

अ.क्र.	तपशिल	रक्कम
१	भागभांडवल	
२	राखीव निधी	
३	इमारत निधी	
४	वजा संचित तोटे	
५	एकूण	
६	१० पट	

दि. ३१.०३.२०२--- अखेर संस्थेची बाहेरील कर्ज उभारणी मर्यादा रु. ------- लाख असून रु. ------- लाख इतकी ठेव/ बाहेरील कर्जे संस्थेने स्विकारलेली असून, सदर बाहेरील कर्ज उभारणी मर्यादेचे संस्थेने उल्लंघन केलेले आहे किंवा कसे याबाबत अभिप्राय नमुद करावेत.

१४) कर्ज व ठेवीवरील व्याजदर :-

मा. महाराष्ट्र राज्य बिगर कृषि सहकारी पतसंस्था नियामक मंडळ, पुणे यांचेकडील परीपत्रक जा.क्र. पतसंस्था/सआ५/नियामक मंडळ / सन २०२१/१५३५ दि. ०३.०८.२०२१ अन्वये पतसंस्थांनी त्यांचा ठेवीवरील कमाल व्याज दर ९.५०% व तारण कर्जावरील कमाल व्याज दर १३% आणि विनातारणी कर्जावरील कमाल व्याज दर १५% राहील. त्याचप्रमाणे वर नमूद कमाल मर्यादेच्या अधिन राहून संस्थेने एएलआर व एबीआर विचारात घेवून ठेवीवरील व कर्जावरील व्याजदर ठरविण्यात आले आहे / नाही याबाबत अभिप्राय नमुद करावेत.

(टिप - वर नमुद परिपत्रकामध्ये वेळोवेळी होणारे बदल विचारात घेऊन अभिप्राय नमुद करावेत.)

१५) कर्ज व ठेवीवरील व्याजाचा दुरावा :-

मा. सहकार आयुक्त व निबंधक, सहकारी संस्था यांचेकडील परिपत्रक दि. १२.११.२००८ अन्वये नागरी पतसंस्थांनी त्यांचे कर्जावरील व ठेवीवरील व्याजदर हे Average Landing Rate (ALR) व Average Borrawing Rate (ABR) विचारात घेऊन निश्चित केले आहे. त्यानुसार संस्थेस कर्जावर सरासरी -------% प्रमाणे व्याज प्राप्त झाले असून ठेवीवर सरासरी -------% प्रमाणे व्याज अदा केले आहे. त्यामुळे कर्ज व ठेवीवरील व्याज दरातील दुरावा -----% आहे. आदर्श प्रमाणक ३% पैक्षा दुरावा जादाचा आहे / नाही.

१६) कलम ७९ अन्वये सादर करावयाची विवरणपत्रे :-

संस्थेने दि.------ रोजी कलम ७९ अन्वये १ ते ६ विवरणपत्रे मुदतीत / मुदतीनंतर सादर केली आहेत/नाहीत.

१७) महत्वाची हिशोबी धोरणे -

संस्थेने आपले हिशोबी धोरणे तयार केलेली आहेत काय? अभिप्राय नमुद करावेत.

दि इंन्स्टिट्युट ऑफ़ चार्टर्ड अकोटंट ऑफ़ इंडिया यांने घोषित केलेली लेखांकंन मानंके विचारात घेऊन संस्थेने आर्थिक पत्रके तयार केलेली आहेत काय? सदर मानांकने विचारात न घेतल्यामुळे त्याचा परिणाम संस्थेच्या आर्थिक पत्रकावर होत असल्यास खालिलप्रमाणे तपशील नमुद करावा.

लेखांकन क्रमांक	लेखांकन मानांकाचे नांव	शेरा
एएस - १	जमा खर्चाचे धोरणाचे सादरीकरण	संस्थेने लेखाकंन मानकानुसार प्रतिवर्षी हिशोब पध्दत तयार करुन त्यास संचालक मंडळाची मान्यता घेतलेली आहे काय? सदर मान्यतेनुसारच आर्थिक पत्रके तयार केलेली आहेत काय?
एएस - २	अखेर शिल्लक मालाचे मुल्यांकन	अखेर शिल्लक मालाचे मुल्यांकन सदर मानंकनाप्रमाणे केलेले आहे काय?
एएस - ३	कॅश फ़्लो स्टेटमेंट	संस्थेने कॅश फ़्लो स्टेटमेंटतयार केलेले आहे काय?
एएस - ४	आकस्मित व ताळेबंद तारखेनंतर घडलेल्या घटना	अशा घटना असल्यास तपशील नमुद करावा.
एएस - ५	चालू काळातील निव्वळ नफा किंवा तोटा मागील कालावधीतील रक्कम आणि लेखांकन धोरणातील बदल	याबाबतचा तपशील लेखापरिक्षक दाखल्यात दिलेला आहे.
एएस - ६	घसारा/ झीज जमा खर्च	संस्थेने कोणत्या पध्दतीने घसारा आकारलेला आहे.
एएस - ७	बांधकाम करारनामे	असल्यास तपशील नमुद करावा.
एएस - ९	उत्पन्न मान्यता	एकच पध्दत कायम स्वरुपी अमंलात आणलेली आहे काय?
एएस - १०	कायम मालमत्तेचे लेखांकन	संस्थेने आपल्या मलमत्तेच्या नोंदी खरेदी किमंत व सदर मालमत्ता ऊपयोगात आणण्यासाठी झालेला खर्च यांच्या बेरजेने केलेला आहे काय?
एएस - ११	परकीय चलन दरामध्ये बदल झाल्यास होणारे परिणाम	असल्यास तपशील नमुद करावा.
एएस -१२	शासकीय अनुदानाचे लेखांकन	अनुदान प्राप्त असल्यास नमुद करावे.
एएस - १३	गुंतवणूकीसंबंधिचे लेखांकन	सदरच्या गुंणतवणुका कॉस्ट ऑफ़ ॲक्वीझेशन प्रमाणे केलेले आहे काय?

एएस - १४	संस्थेचे एकत्रिकरण/विलिनिकरणाचे लेखांकन	असल्यास तपशील नमुद करावा.
एएस - १५	सेवक लाभ	संस्थेने सेवकांच्या पगारातुन भविष्य निर्वाह निधीची कपात केलेली आहे काय? तितकेच योगदान संस्थेने केलेले आहे काय?
एएस - १६	कर्ज खर्च	असल्यास तपशील नमुद करावा.
एएस - १७	विभागवार खर्च	असल्यास तपशील नमुद करावा.
एएस - १८	हित संबंधीत व्यवहार	असल्यास तपशील नमुद करावा.
एएस - १९	भाडेतत्व करार	असल्यास तपशील नमुद करावा.
एएस- २०	प्रती भाग उत्पन्न	संस्थेस प्रती भाग किती उत्पन्न मिळाले याबाबतची माहिती नमुद करावी.
एएस -२१	एकत्रीत आर्थिक पत्रके	असल्यास तपशील नमुद करावा.
एएस -२२	उत्पन्नावरील करांचे लेखांकन	संस्थेने सर्व करांची तरतुद केलेली आहे काय? त्याचा परिणाम आर्थिक पत्रकांवर होत आहे काय?
एएस -२३	एकत्रित आर्थिक विवरणपत्रांमध्ये सहयोगी संस्थांमधील गुंतवणूकिचे लेखांकन	असल्यास तपशील नमुद करावा.
एएस - २४	बंद करण्यात येणारे उपक्रम	असल्यास तपशील नमुद करावा.
एएस -२५	आर्थिक पत्रकांचा अंतरिम अहवाल	असल्यास तपशील नमुद करावा.
एएस -२६	अमूर्त मालमत्ता	असल्यास तपशील नमुद करावा.
एएस - २७	एकत्रितपणे हाती घेतलेल्या उपक्रमांचे लेखांकन	असल्यास तपशील नमुद करावा.
एएस - २८	मालमत्तेच्या झालेल्या हानीचे लेखांकन	असल्यास तपशील नमुद करावा.
एएस - २९	तरतुदी आकस्मित जबाबदा-या आणि आकस्मित संपत्ती	संभाव्य येणी / देणी असल्यास तपशील नमुद करावा.

१८) संस्थेच्या नावे किंवा संस्थेच्या विरुध्द दाखल असलेली कायदेशिर प्रकरणे :-

संस्थेची लेखापरीक्षण मुदतीअखेर खालील कायदेशीर प्रकरणे सुरु आहेत.

अ.क्र.	तपशील	प्रकरणाचा क्रमांक	प्रकरणाचा संक्षिप्त तपशील	सद्यस्थिती
१.	मा. सर्वोच्च न्यायालय			
१	मा. उच्च न्यायालय			
२	मा. जिल्हा सत्र न्यायालय			
३	मा. सहकार न्यायालय			
४	मा. मंत्री सहकार			
५	मा. सहकार आयुक्त			

६	मा. विभागीय सहनिबंधक			
७	कलम १०१ खालील लवाद दावे			
८	अन्य			

१९) सभासद के.वाय.सी. पुर्ततेबाबत

संस्थेची दि.३१/०३/२०—अखेर सभासद संख्या ----- असुन, संस्थेने ------- सभासदांच्या के.वाय.सी. ची संपुर्णपणे पुर्तता केलेली आहे. अद्यापही ---- सभासदांची के.वाय.सी. पुर्तता केलेली नाही. के.वाय.सी. पुर्ततेचे प्रमाण ----% आहे.

२०) **सोने मुल्यांकनकार करार -**

संस्थेने रु. --- च्या स्टँप पेपरवर मे. या सराफी पेढीसोबत नोटराईज्ड/ साधा करार केलेला आहे. सदर कराराची मुदत दि.--- पर्यंत आहे. सदर सराफी पेढी अधिकृत व नोंदणीकृत आहे किंवा कसे ? याबाबत अभिप्राय नमुद करावे.

२१) **पतसंस्था नियमक मंडळ कामकाज / उल्लंघनाच्या बाबी -**

पतसंस्था नियामक मंडळाने वेळोवेळी निर्गमित केलेली परिपत्रके व संस्थेच्या नियामक मंडळाच्या झालेल्या ईतिवृत्ताची नोंद घेऊन उल्लंघन केलेल्या बाबींबाबत अभिप्राय नमुद करावेत.

२२) **संस्थेच्या उपविधी दुरुस्तीबाबत.**

- लेखापरीक्षण कालावधीत संस्थेने उपविधीमध्ये केलेल्या दुरुस्तीबाबत व त्याची अंमलबजावणी संस्थेने केली किंवा नाही याबाबत अभिप्राय नमुद करावे.

२३) विमा :-

संस्थेने ----------- या इंश्युरंन्स कंपनीकडे --------- मुख्य कार्यालय व शाखांसाठी स्वतंत्रपणे विमा उतरविलेला आहे. यामध्ये इमारत , संगणक, फर्निचर, फिटिंग, वाहन, रोख रक्कम, मार्गस्थ रक्कमेचा, सोने कर्जातील तारण जिन्नस, स्टेशनरी तसेच संस्थेने कर्जापोटी जप्त केलेल्या मालमत्तेचा विमा, याव्यतिरिक्त सेवकांचा फॅडिलिटि व अपघात विम्याचा समावेश आहे / नाही. विम्याचा कालावधी दि. ------- ते ------ अखेर आहे. याशिवाय कर्जदारांचा कर्जरक्कम संरक्षण विमा उतरविलेला आहे / नाही.

ब आर्थिक पत्रके विवेचन :-

१ ताळेबंद विवेचन :-

संस्थेचे मुख्यालय व शाखा (असल्यास) यांचे एकत्रित ताळेबंदाचे विवेचन खालीलप्रमाणे -

अ. भांडवल व देणी बाजू

१. भागभांडवल :- रु.------------ /-

संस्थेचे अधिकृत भागभांडवल रु. ---- आहे. एका भागाची दर्शनी किंमत रु.----- आहे. दि. ३१.०३.--- (गतवर्ष) अखेर संस्थेचे वसूल भागभांडवल रु. ------ होते. लेखापरिक्षण कालावधीत त्यामध्ये रु. ------ ने वाढ झालेली असुन दि. ३१.०३.--- (चालूवर्ष) अखेर संस्थेचे वसूल भागभांडवल रु. ----- झालेले आहे. सदरचे वसूल भागभांडवल अधिकृत भागभांडवलापेक्षा कमी / जास्त आहे. याबाबत शेरे

नमूद करावेत. लेखापरिक्षण कालावधीत रु. ---------- भागभांडवल परत केले असून त्याचे प्रमाण ----- % आहे. अहवाल वर्षात भागभांडवल रु. --- ने वाढलेले असुन, भागभांडवल वाढीचे प्रमाण ----- % आहे. भागभांडवल यादीची रक्कम ताळेबंदातील रक्कमेशी जुळती आहे/नाही. फ़रक असल्यास त्यानुषंगाने शेरे नमुद करावेत.

२. राखीव व इतर निधी :- रु. -------

दि.३१/०३/२० – अखेर संस्थेने खालीलप्रमाणे निधी उभारलेले आहेत. चालु व मागील आर्थिक वर्षातील तुलनात्मक आकडेवारी खालीलप्रमाणे -

अ.क्र.	निधी	गतवर्ष अखेर रु.	चालूवर्ष अखेर रु.	वाढ/घट
१	राखीव निधी			
२	इमारत निधी			
३	लाभांश समानीकरण निधी			
४	संशयीत व बुडीत कर्ज निधी			
५	उत्तम जिंदगी निधी			
६	गूंतवणूक चढ-उतार निधी			
७	धर्मदाय निधी			
८	इतर निधी			

सदर निधींच्या वाढ/घटीबाबत कारणमिमांसा नमुद करावी. तसेच लेखापरिक्षण कालवधीत काही निधींचा विनियोग झालेला असल्यास तो योग्य पध्दतीने झालेला आहे किंवा कसे? याबाबतही अभिप्राय नमुद करावेत.

वरील सर्व निधींची कलम ७० व नियम ५४, ५५ प्रमाणे संस्थेने स्वतंत्रपणे गूंतवणूक केली आहे / नाही. निधी विनियोगांची नियमावली तयार करण्यात आली आहे / नाही याबाबत अभिप्राय नमुद करावेत.

३. ठेवी :- रु -------

दि.३१/०३/२० -- अखेर संस्थेने खालीलप्रमाणे ठेवी स्विकारलेल्या आहेत. चालु व मागील आर्थिक वर्षातील तुलनात्मक आकडेवारी खालीलप्रमाणे –

अ.क्र.	ठेवीचे प्रकार	गतवर्ष अखेर रु.	चालूवर्ष अखेर रु.	वाढ/घट
१	बचत ठेव			
२	चालू खाते			
३	सुरक्षित ठेव			
४	अल्प मुदत ठेव			
५	मुदत ठेव			
६	दामदुप्पट ठेव			

७	आवर्तक ठेव			
८	दैनंदिन ठेव			
९	संचालक ठेव			
१०	मासिक ठेव			
११	इतर ठेवी			
	एकूण			

लेखापरीक्षण मुदतीत एकूण ठेवीमध्ये रु. ---- लाख इतकी वाढ झालेली आहे. वाढीचे प्रमाण -----% आहे. लेखापरीक्षण मुदतीत ठेव व्याज दर ---- ते --- % पर्यत आकारलेला आहे. संस्थेचे कामकाज संगणकीकृत असल्याने ठेव यादया संगणक प्रणालीव्दारे काढलेल्या आहेत / नाहीत. ताळेबंदाशी ठेव यादया जुळत आहेत/ नाही याबाबत अभिप्राय नमुद करावेत.

तसेच संस्थेस प्राप्त झालेल्या ठेवींमध्ये संस्थांच्या ठेवींची विगतवारी स्वतंत्रपणे नमुद करावी.

४. देय व्याज तरतुदी :- रु. -------

यामध्ये खालील देय व्याजाच्या तरतुदींचा समावेश आहे.

अ.क्र.	ठेव देय व्याज	रक्कम
१	आवर्तक ठेव व्याज	
२	अल्प मुदत ठेव व्याज	
३	सुरक्षित ठेव व्याज	
४	मुदत ठेव व्याज	
५	मुदत संपलेल्या ठेवीवरील व्याज	
६	इतर ठेवींवरील व्याज	
	एकूण -	

संस्थेचे कामकाज संगणकीकृत असल्याने देय व्याजाच्या तरतुदी संगणक प्रणालीद्वारे काढलेल्या आहेत/नाहीत. काही देय ठेव खात्यांची व्याजाची आकारणी तपासणी केली असता त्यामध्ये फरक दिसुन आला आहे/नाही. ----या ठेवीच्या व्याजाच्या तरतुदी केल्या नाहीत/कमी प्रमाणात केल्या आहेत. त्याचा परिणाम नफा/तोटयावर रु-------झाला आहे/नाही याबाबत अभिप्राय नमुद करावेत.

५. इतर देणे :- रु. -------

दि.३१/०/२०---- अखेर देणे असलेल्या रक्कमामध्ये खालील देय रक्कमाचा समावेश आहे.

अ. क्र.	देणे रक्कमांचा तपशील	लेजर प्रमाणे बाकी	यादीप्रमाणे बाकी	फ़रक
१	लाभांश देणे			
२	लेखापरीक्षण शुल्क देणे			

३	प्रॉव्हीडट फंड देणे			
४	टिडीएस देणे			
५	व्यवसाय कर			
६	सरचार्ज			
७	सानुग्रह आनुदान देणे			
८	अन्य देणी			

फरक असल्यास याबाबत अभिप्राय नमुद करावेत.

६. शाखा येणे देणे -: रु.-------

शाखा येणे देणे रक्कमांमध्ये फरक असल्यास या फ़रकाबाबत सखोल तपासणी करुन अभिप्राय नमुद करावेत.

७. थकीत व्याज निधी -: रु.-------

संस्था कर्ज खात्यावर दरमहा व्याज आकरणी करते/करत नाही, अनुत्पादित कर्ज खात्यांवर आकारलेल्या व्याजाची वर्षाअखेर तरतुद केलेली आहे/नाही. त्यांची ताळेबंदात दुबेरजी नोंद केलेली आहे/नाही. याबाबत अभिप्राय नमुद करावेत.

ब) मालमत्ता व येणे बाजु :-

१. रोख शिल्लक :- रु.--------

शाखासह एकुण रोख शिल्लक रु. -------- आहे. दैनंदिन पध्दतीने रोखता तरलता रजिस्टर ठेवलेले आहे/नाही. रोखता उपविधीतील नियमानुसार मर्यादेत ठेवली आहे/नाही. ज्यादाची रोखतेचा परिणाम संस्थेच्या उत्पन्नावर होत आहे. लेखापरीक्षणाचेवेळी दि. ---------रोजी अखेर/आरंभीची रोख शिल्लक रु. --------- मोजली असुन ती रोजकिर्दीप्रमाणे बरोबर आहे/नाही. रोख शिल्लक विम्याच्या प्रमाणात आहे/नाही. रोख शिल्लकेच्या सुरक्षितेसाठी तिजोरी, लॉकर यांची व्यवस्था आहे/नाही. रोख शिल्लक रक्कम जवळ बाळगणेबाबत रोखपालास अधिकार दिलेबाबतचा तपशील विषद करा. रोखपालाकडून जामीनकीचे बाँड व सुरक्षा ठेव रक्कम घेतलेबाबतचा तपशील नमूद करा. रोखपालाकडून जामीनकीचे बॉन्ड व सुरक्षा ठेव रक्कम घेतलेल्या आहेत / नाहीत.

तपसणी मुदती रोख शिल्लकेचे उल्लंघन झाले असल्यास खालीलप्रमाणे तपशील नमुद करावा.

अ. क्र.	दिनांक	पोटनियमा प्रमाणे शिल्लक मंजुर मर्यादा	प्रत्यक्ष हातावरील रोख शिल्लक रुपये	मर्यादे पेक्षा जास्त शिल्लक रुपये
१				

२. बँक शिल्लक :- रु.

दि.३१/०३/२०-- अखेर खालीलप्रमाणे बँक शिल्लक आहे.

अ.क्र.	बँकेचे नाव	तळेबंदाप्रमाणे रक्कम रु.	बँक दाखल्याप्रमाणे रक्कम	फ़रक	शेरा
१					ताळमेळपत्रकाप्रमाणे रक्कम जुळती आहे काय?याबाबत अभिप्राय द्यावेत.
२					
३					

(टिप - अवसायनातील बँकांमध्ये बचत / चालू ठेव खाते असल्यास त्याबाबत स्वतंत्र अभिप्राय नमुद करावेत.)

ताळमेळपत्रकानुसार ज्या रक्कमा तीन महिन्यापेक्षा जास्त कालवधीसाठी प्रलंबीत आहेत त्याबाबतचा तपशील नमूद करावा. बँक खात्यावर अनावश्यक जादा रक्कमा पडून असल्यास त्याबाबतचा तपशील नमूद करावा.

३.गुंतवणूक :- रु.--------

दि.३१/०३/२०-- अखेर संस्थेने खालीलप्रमाणे गुंतवणुक केलेली आहे.

अ. क्र.	गुंतवणूक तपशिल	३१/०३/२०--	३१/०३/२०--	वाढ/घट	वाढ/घट प्रमाण (%)
१					%
२					%
३					%
	एकूण				

१. संस्थेने सादर केलेल्या यादीनुसार गुंतवणूक रक्कम जुळत आहे किंवा कसे याबाबत अभिप्राय नमूद करावेत.

२. गुंतवणूकीचे दाखले/ठेव पावत्या तपासले बाबतचे अभिप्राय नमूद करावेत.

३. राखीव निधी, इमारत निधी व इतर कायदेशीर निधींची स्वतंत्र गुंतवणूक केले बाबतचा तपशील तपशील नमुद करावा.

४. निधीचे व्यवस्थापन योग्यरित्या केले जाते किंवा कसे याबाबतचा तपशील नमुद करावा.

५. तरलतेपोटी केलेली गुंतवणूक किती आहे? ती नियमानुसार असलेबाबतचा तपशील नमुद करावा.

६. गुंतवणूक चढउतार निधीसाठी पुरेशा प्रमाणात केलेल्या तरतुदीची रक्कम नमुद करावी.

७. अ वर्गातील नागरी सहकारी बँका/राष्ट्रीयकृत बँका वगळता अन्य ठिकाणी गुंतवणूक केली असल्यास त्याबाबतचा तपशील नमूद करावा.

८. गुंतवणूकीचे खेळत्या भांडवलाशी असलेले प्रमाण नमूद करावे.

(टिप - अवसायनातील बँकां/संस्थांमध्ये गुंतवणूक असल्यास त्याबाबत स्वतंत्र अभिप्राय नमुद करावेत.)

४. कर्ज :- रु.------

दि.३१/०३/२०--अखेर संस्थेस खालीलप्रमाणे कर्ज येणे आहे.

अ. क्र.	कर्जप्रकार	गतवर्षा अखेर रु.	चालु वर्षा अखेर रु.	वाढ/घट
१.	सभासद कर्ज			
२.	सोने तारण कर्ज			
३.	वाहन तारण कर्ज			
४.	कॅश क्रेडीट कर्ज			
५.	ठेव तारण कर्ज			
६.	स्थावर मालमत्ता तारण कर्ज			
७.	व्यावसायिक कर्ज			
८.	सेवक कर्जे			
९.	इतर प्रकारची कर्जे			
१०.	एकुण -			

कर्जाची तुलनात्मक आकडेवारी पाहता अहवाल सालात कर्जात रु.-----वाढ झाली आहे. लेखापरीक्षण कालावधीत कर्जाचा व्याजदर ------ ते --------% आकारला आहे. सेवक कर्जास ------% व्याज आकारणी केली आहे. संस्थेचे कामकाज संगणकीकृत असल्याने कर्जे यादया संगणक प्रणालीद्वारे काढलेल्या आहेत/नाहीत. ताळेबंदाशी कर्जे यादया जुळत आहेत/नाहीत याबाबत अभिप्राय नमुद करावेत. कर्जाबाबतचा सविस्तर तपशील स्वतंत्रपणे नमुद केलेला आहे. कृपया अवलोकन व्हावे.

५. शाखा येणे देणे

शाखा येणे देणे रक्कमांमध्ये फरक असल्यास या फरकाबाबत सखोल तपासणी करुन अभिप्राय नमुद करावेत.

६. स्थावर व जंगम मालमत्ता :-

दि.३१/०३/२०--अखेर संस्थेची मालमत्ता खालीलप्रमाणे आहे.

अ.क्र.	मालमत्तेचा तपशील	दि.३१/०३/२०— अखेर रक्कम रु.	दि.३१/०३/२०— अखेर रक्कम रु.	वाढ/ घट रक्कम रु.

१. संस्थेने मालमत्तेवर नियमाप्रमाणे घसारा आकारणी केलेली आहे काय?,

२. संस्थेने अद्यावत मालमत्ता रजिस्टर ठेवलेले आहे काय?

३. लेखापरीक्षण कालावधीत रु.------- मालमत्ताची खरेदी व रु.---------- मालमत्तेची विक्री विहित कार्यपध्दती अवलंबून झाली आहे किंवा नाही याबाबत अभिप्राय नमूद करावेत.

४. सदर विक्रीतुन संस्थेस नफा/तोटा झाला असल्यास त्यांचा जमाखर्च लेखे मानांकनाप्रमाणे केलेला आहे/नाही. याबाबतचा तपशील नमुद करावा.

७. इतर येणे :- ------- रुपये

दि. ३१.३. २०२------ अखेर संस्थेस खालीलप्रमाणे इतर रक्कमा येणे आहेत.

अ.क्र.	**तपशील**	**ताळेबंदाप्रमाणे रक्कम**	**यादीप्रमाणे रक्कम**	**फ़रक**	**शेरे**
१					
२					
३					
४					

(टिप- संस्था विलिनीकरण केली असल्यास विलिनिकृत संस्थांची येणे रक्कम स्वतंत्र दर्शविण्यात यावी)

२ नफा-तोटा पत्रक :-

संस्थे सन दि.०१/०४/२०--ते ३१/०३/२०-- या आर्थिक वर्षाचे नफ़ा-तोटा पत्रक विवेचन खालीलप्रमाणे --

अ. क्र	तपशिल	गत वर्षा अखेर रु.	चालु वर्षा अखेर रु.	वाढ/घट
अ	**उत्पन्न**			
१.	कर्जावर मिळालेले व्याज			
२.	गुंतवणूकीवर मिळालेले व्याज अ) ठेविवरील व्याज ब) शासकीय कर्जरोख्यावरील व्याज.			
३.	इतर उत्पन्न			
	एकुण उत्पन्न			
ब	**खर्च**			
१	ठेवी वरील व्याज			
२	आस्थापना खर्च			
३	प्रशासकीय खर्च			

४	तरतुदी			
५	इतर खर्च			
	एकुण खर्च			
	निव्वळ नफा/तोटा			

लेखापरीक्षण मुदतीत उत्पन्नात रु ------ वाढ /घट झाली आहे. एकुण खर्चात रु. -----वाढ/घट झाली आहे. निव्वळ नफा रु. ------ वाढ/घट झाली आहे. अहवाल कालावधीत निव्वळ नफ़्यापुर्वी -------- खर्चाच्या तरतुदी केल्या आहेत.

शाखा निहाय उत्पन्न खर्च व नफा/तोटा खालील प्रमाणे ---

अ.क्र.	शाखांचे नाव	उत्पन्न	खर्च	नफा /तोटा
	------- शाखा			
	------- शाखा			

ज्या शाखा सातत्याने तोट्यात आहेत त्याबाबत स्वयंस्पष्ट अभिप्राय नमुद करावेत.

संस्थेने दर्शवलेला नफा/तोटा खालील कारणामुळे रास्त व योग्य स्थिती दर्शवत नसल्यास अभिप्राय द्यावेत.

उदा.

१. खर्चाच्या रु. ----------- तरतुद कमी/जास्त केल्या आहेत.
२. एनपीएची तरतुद रु.---------कमी/जास्त केली आहे.
३. भांडवली खर्च रु. --------- महसुल खर्चात नोंद केला आहे.
४. महसुल खर्च रु. --------- भांडवली खर्चात नोंद केला आहे.
५. गतवर्षीचा रु.--------खर्च/उत्पन्न अहवाल वर्षात जमाखर्ची केला आहे.
६. गुंतवणूकीवरील येणे व्याज रु. ------------ उत्पन्नात घेतले नाही.
७. कर्जावरील वसूल न झालेले व्याज रु. --------- उत्पन्नात घेतले आहे.
८. ठेवीवरील देय व्याज रु. ------- खर्चात घेतले नाही.

याशिवाय खालीलप्रमाणे अभिप्राय नमुद करावेत.

१. संस्थेस सर्व कायदेशीर तरतुदी करण्या इतपत रक्कमेचा ढोबळ नफा झालेबाबतचे अभिप्राय नोंदवा.
२. मागील आर्थिक वर्षातील निव्वळ नफयाची कलम ६५ नियम ४९ नुसार पोटनियमाप्रमाणे विविध निधीमध्ये विभागणी करुन लाभांश देण्या इतपत निव्वळ नफा झालेबाबतचा तपशील विषद करा.
३. संस्थेने लाभांश जर निव्वळ नफ़्याच्या १५% पेक्षा जास्त दिलेला असल्यास, त्यास निबंधकाची परवानगी घेतले किंवा कसे याबाबत शेरे नमूद करा.
४ चुकीचा नफा दर्शवून अतिरिक्त लाभांश वाटप केलेबाबतचे अभिप्राय द्या.
५. संस्थेस तोटा झालेला आहे काय? असल्यास तोट्यांची कारणमिमांसा नमुद करा.

६. संस्थेने सभासदांना निबंधकाच्या परवानगीशिवाय भेट वस्तु दिल्यास त्याबाबत अभिप्राय नमूद करावेत.

क आर्थिक प्रमाणके:-

खालील आर्थिक प्रमाणकांबाबत तपशिलवार अभिप्राय नमूद करावेत.

अ.क्र.	तपशिल	गणना सुत्र	आदर्श प्रमाण %	प्रत्यक्ष प्रमाण
अ	खेळत्या भांडवलाशी प्रमाण			
	१ वसुल भाग भांडवल	वसुल भाग भांडवल ÷ खेळते भांडवल ×१००	२ ते ४	
	२ निधी	एकुण निधी ÷ खेळते भांडवल ×१००	४ ते ६	
	३ ठेवी	एकुण ठेवी ÷ खेळते भांडवल ×१००	८० ते ८५	
	४ इतर देणी	इतर देणी÷ खेळते भांडवल ×१००	२ ते ३	
	५ निव्वळ नफ़ा	निव्वळ नफ़ा ÷ खेळते भांडवल ×१००	१ ते २	
	६ रोख व बँकेतील शिल्लक	रोख व बँकेतील शिल्लक ÷ खेळते भांडवल ×१००	४ ते ६	
	७ गुंतवणुक	गुंतवणुक ÷ खेळते भांडवल ×१००	२५	
	८ कर्जे	एकूण कर्जे÷ खेळते भांडवल ×१००	६० ते ६५	
	९ इतर येणी	इतर येणी ÷ खेळते भांडवल ×१००	६	
	१० एकूण ऊत्पन्न	एकूण ऊत्पन्न ÷ खेळते भांडवल ×१००	११	
	११ व्यवस्थापन खर्च	व्यवस्थापन खर्च ÷ खेळते भांडवल × १००	२	
ब	एकूण उत्पन्नाशी प्रमाण			
	१ निव्वळ नफयाचे	निव्वळ नफ़ा ÷ एकूण उत्पन्न×१००	१०	
	२ व्यवस्थापन खर्चाचे	व्यवस्थापन खर्च ÷ एकूण उत्पन्न×१००	३० ते ३५	
	३ आस्थापना खर्च	आस्थापना खर्च ÷ एकूण उत्पन्न×१००	२० ते २५	
	४ दिलेले व्याज	दिलेले व्याज÷ एकूण उत्पन्न×१००	५० ते ५५	
क	अन्य प्रमाणके			
१	निधीच्या खर्चाचे प्रमाण	ठेवीवर दिलेले व्याज+ कर्जावर दिलेले व्याज ÷ठेवी+कर्जे ×१००		
२	एकूण उत्पन्नाशी प्रमाण	नफ़ा÷उत्पन्न×१००		
३	निव्वळ नफयाचे सरासरी खेळत्या भांडवलाशी प्रमाण	निव्वळ नफा ÷सरासरी खेळते भांडवल ×१००		
४	व्यवसायातील नफयाचे सरासरी खेळत्या भांडवलाशी	व्यवसायातील नफा		

	प्रमाण	(तरतूदीपुर्वी) ÷सरासरी खेळते भांडवल X१००		
५	नफयाचे कर्ज +गुंतवणूकिशी प्रमाण			
६	व्यवस्थापन खर्चाचे खेळत्या भांडवलाशी प्रमाण	व्यवस्थापन खर्च ÷ खेळते भांडवल X १००		
७	मुदत ठेवीचे एकूण ठेवीशी प्रमाण	मुदत ठेवी (बचत व चालू ठेवी वगळून) ÷ एकूण ठेवीX१००		
८	सरासरी ठेव वाढीचे प्रमाण	गतवर्षीतील ठेव ÷सरासरी ठेव X१००		
९	स्वनिधिचे खेळत्या भांडवलाशी प्रमाण	स्वनिधि ÷खेळते भांडवलX१००		
१०	सभासद वाढीचे प्रमाण	चालू वर्षातील सभासद संख्या ÷ गतवर्षातील सभासदसंख्या X१००		
११	थकबाकिचे कर्जाशी प्रमाण	थकबाकी ÷ एकुण कर्ज X१००		
१२	सी डी रेशो	एकूण कर्ज — उपलब्ध निधी ÷ ठेवी X १००	६५ ते ७०	
१३	ढोबळ अनुत्पादक जिंदगी प्रमाण	एनपीए झालेल्या सर्व कर्जाची येणे बाकी ÷ एकूण ढोबळकर्ज X१००		
१४	निव्वळ अनुत्पादक जिंदगी प्रमाण	ढोबळ अनुत्पादिक जिंदगी — अनुत्पाक जिंदगीची केलेली तरतूद÷ अनुत्पादक कर्ज X१००		

ड - ठेवी व कर्जे व्यवहार

अ)ठेव व्यवहार

१ ठेवींची तुलनात्मक आकडेवारी

मागील आर्थिक वर्षातील व चालु आर्थिक वर्षातील तुलनात्मक आकडेवारी खालीलप्रमाणे-

अ. क्र.	ठेवीचा प्रकार	३१/०३/२०--	३१/०३/२०--	वाढ/घट	वाढ/घट प्रमाण (%)	एकुण ठेवीशी प्रमाण %
१					%	%
२					%	
३					%	
४					%	
	एकूण :-					

मागील वर्षाच्या तुलनेत ठेवीमध्ये झालेल्या वाढ/घटीबाबत कारणमिमांसा नमुद करा.

२ अल्प मुदत व दिर्घ मुदत ठेवी

अ.क्र.	ठेवीचा कालावधी	३१/०३/२०--	३१/०३/२०--	वाढ/घट	वाढ/घट प्रमाण (%)	एकुण ठेवीशी प्रमाण %
१	चालू ठेवी					
२	बचत ठेवी					
३	मुदत ठेवी					
	एकुण					

मुदत संपलेल्या व देय झालेल्या मुदत ठेवीवर देय व्याज आकारणी योग्य प्रमाणात केली जात असलेबाबतचा तपशील नमूद करा. (उदाहरणादाखल काही खात्याची तपासणी करावी.)

३ कालनिहाय ठेव परिपक्कवता

अ.क्र.	तपशील	ठेव खात्यांची संख्या	ठेव रक्कम	एकुण ठेवीशी प्रमाण %	शेरा
१	मुदत संपलेल्या व मागताक्षणी परत करावयाच्या ठेवी				
२	१ वर्षाच्या आत मुदत संपणा-या ठेवी				
३	२ वर्षाच्या आत मुदत संपणा-या ठेवी				
४	३ वर्षाच्या आत मुदत संपणा-या ठेवी				
५	४ वर्षाच्या आत मुदत संपणा-या ठेवी				
६	५वर्षाच्या आत मुदत संपणा-या ठेवी				
७	५ वर्साच्या पुढे मुदत संपणा-या ठेवी				

कालनिहाय ठेव परिपक्कवतेच्या अनुषंगाने अभिप्राय नमुद करावेत.

४. ठेवीवर दिला जाणारा व्याजदर

संस्थेने लेखापरिक्षण कालावधीत खालिल नमुद व्याजदराने ठेवी स्विकारलेल्या आहेत.

अ.क्र.	ठेवीचा प्रकार	व्याज दर	नियमक मंडळाच्या निर्णयास अनुसरुन आहेत काय?
१			
२			
३			

५. नाममात्र सभासद ठेवी

संस्थेने खालिलप्रमाणे नाममात्र सभासदांकडुन ठेवी स्विकारलेल्या आहेत.

अ. क्र.	नाममात्र सभासदांची संख्या				

६ दैनंदिनी ठेवीबाबत :-

पतसंस्थामध्ये दैनंदिनी ठेवी मोठ्याप्रमाणात स्विकारल्या जातात. तसेच या ठेव व्यवहारात अनियमितता /गैरव्यवहार होण्याची संभावना असते. यास्तव सदर ठेव व्यवहाराचे लेखापरिक्षण काळजीपुर्वक करणे आवश्यक आहे. यासाठी खालील मुद्दे विचारात घेऊन अभिप्राय देणेत यावेत.

१. दैनंदीन ठेव प्रतिनिधींकडून रोजच्या रोज संस्थेत जमा केली जाते काय याबाबत स्वतंत्र यांत्रणा संस्थेने निर्माण केली आहे काय याबाबत शेरे नमुद करावे.

२. दैनंदिन बचत ठेवीचे नियम तयार केले आहेत काय?

३. संस्थेने ----- व्यक्तींची दैनंदिनी ठेव प्रतिनिधी म्हणून नियुक्ती केली आहे.

४. दैनंदिनी ठेव प्रतिनिधींची नियुक्ती करतांना केवायसी पूर्तता , नियुक्ती आदेश इ. पूर्तता केली आहे/नाही.

५. दैनंदिन बचत ठेव प्रतिनिधी यांचेकडून जामीनकीचे बॉन्ड व रक्कम घेतले आहे काय?

६. संस्था ठेव प्रतिनिधि यांना जमा केलेल्या दैनंदिनी ठेवीवर ------ % दराने दरमहा कमिशन अदा करते.

७. सदर कमिशनमधून सुरक्षा ठेवीपोटी किती रक्कम जमा केली जाते.

८. सुरक्षा ठेवीवर ठेव प्रतिनिधिला --- %व्याज अदा केले जाते.

९. आयकर नियमानुसार कमिशन रकमेवर टीडीएस क्रपात केला असून त्याचा संस्थेने नियमित भरणा केला आहे. दैनंदिन ठेव प्रतिनिधि संस्थेचे सभासद आहेत/नाहीत.

ब. कर्ज व्यवहार

१. कर्जाची तपासणी

२. वैयक्तिक व समूह महत्तम कर्ज मर्यादा :-

महाराष्ट्र,राज्य बिगरकृषी सहकारी पतसंस्था नियामक मंडळ यांच्याकडील पत्र दि. १५.०१.२०२० निर्णयानुसार बिगर कृषी पतसंस्थामधील एका सभासदाची व ग्रुप कर्जाची महत्तम मर्यादा निश्चित केली आहे. त्यानुसार संस्थेस वैयक्तिक महत्तम कर्ज मर्यादा स्वनिधिच्या १५% किंवा रु. ---- लाख यापैकि जी कमी असेल ती ग्रूपसाठी मर्यादा स्वनिधिच्या २०% किंवा रु. ---- लाख यापैकी जी कमी असेल ती आहे. सदर मर्यादेचे उल्लंधन करुन खालील सभासदांना कर्ज अदा केले आहे.

अ.क्र.	दिनांक	कर्ज खाते क्र.	कर्जदाराचे नाव	रक्कम
१				
२				

३. विनातारणी कर्ज मर्यादा :-

महाराष्ट्र राज्य बिगरकृषी सहकारी पतसंस्था नियामक मंडळ यांच्याकडील पत्र दि. १५.०१.२०२० मधील निर्णयानुसार बिगर कृषी पतसंस्थामधील सभासदांसाठी सामान्य कर्ज मर्यादा निश्चित केली आहे. त्यानुसार संस्थेस सामान्य कर्ज मर्यादा रु. ---- असून सदर मर्यादेचे उल्लंधन करुन खालील सभासदांना कर्ज अदा केले आहे.

अ.क्र.	दिनांक	कर्ज खाते क्र.	कर्जदाराचे नाव	रक्कम
१				
२				

३. पत ठेवी प्रमाण (सी डी रेशो) :-

स्वनिधी रु.-----------

वजा राखीव निधि -----------

मालमत्ता -----------

इतर भाग -----------

= उपलब्ध निधि -----------

= एकूण कर्ज - उपलब्ध निधि ÷ ठेवी ×१००

५. दि.३१/०३/२०२- अखेर येणे कर्ज

अ.क्र.	कर्जाचा प्रकार	दि.३१/०३/२०—अखेर येणे कर्ज	एकूण येणे कर्जाशी प्रमाण	शेरे

६. कर्जाची कालनिहाय विगतवारी

अ.क्र.	कर्जाचा कालावधी	दि.३१/०३/२०—अखेर येणे कर्ज	एकूण येणे कर्जाशी प्रमाण	शेरे
१	अल्प मुदत कर्ज			
२	मध्यम मुदत कर्ज			
३	दिर्घ मुदत कर्ज			
	एकूण			

७. तारणी विनातारणी कर्जे:-

अ.क्र.	कर्जाचा प्रकार	दि.३१/०३/२०—अखेर येणे कर्ज	पैकी तारणी कर्जे रक्कम	विनातारणी कर्जे रक्कम

८. थकबाकी :-

१. थकबाकी रक्कम :

दि.३१/०३/२०-- अखेर येणे कर्ज व थकबाकीचा तपशील खालेलप्रमाणे

अ.क्र.	कर्जाचा प्रकार	दि.३१/०३/२०—अखेर येणे कर्ज	पैकी थकबाकी रक्कम	येणे कर्जाचे थकबाकीचे प्रमाण

दि. ------ (गतवर्षी) अखेर येणे कर्ज बाकी रु. ------- असून पैकि थकबाकी रु. ------ होती. दि.----- (चालूवर्षी) अखेर येणे कर्ज बाकी रु. ------- असून पैकि थकबाकी रु. ------ आहे. थकबाकी चे एकूण येणे बाकीशी प्रमाण ------ % आहे. गतवर्षीपेक्षा सदरच्या प्रमाणात ----% वाढ /घट झाली आहे. गतवर्ष अखेर असलेल्या थकबाकी पैकि रु. ------- थकबाकी वसूल झाली आहे. सदर थकबाकी वसूलीचे प्रमाण --- % आहे. थकबाकीचा अहवाल दरमहाच्या संचालक मंडळाच्या सभेत ठेवून त्यावर चर्चा करण्यात आली आहे / नाही.

२. शाखानिहाय थकबाकी पुढीलप्रमाणे :-

अ.क्र.	शाखेचे नाव	थकबाकीदार संख्या	येणे कर्ज रक्कम	एकूण येणे कर्जाशी प्रमाण
१	----- शाखा			
२	----- शाखा			
३				
४				
५	एकूण			

३ कालनिहाय थकबाकी पुढीलप्रमाणे :-

अ.क्र.	कालनिहाय थकबाकी	थकबाकीदार संख्या	रक्कम	एकूण येणे कर्जाशी प्रमाण
१	एक वर्षाच्या आतील			
२	एक ते तीन वर्षाच्या आतील			
३	तीन ते पाच वर्षाच्या आतील			

४	पाच वर्षाच्या वरील			
५	एकूण			

४ प्रभावशाली थकबाकीदार (२५ मोठे थकबाकीदार)

अ.क्र.	दिनांक	कर्ज खाते क्र.	कर्जदाराचे नाव	थकबाकी रक्कम	संस्थेने केलेली कार्यवाही
१					
२					

५ थकबाकीदारांवरील केलेली कारवाई :-

थकबाकीदारांवर पुढील प्रमाणे कायदेशीर कारवाई करण्यात आली आहे / नाही.

अ.क्र.	तपशिल	थकबाकीदार संख्या	रक्कम
१	थकबाकी वसूलीच्या नोटीस		
२	कलम १०१ अन्वये दाखल केलेले दावे		
३	कलम १०१ अन्वये प्राप्त वसूली दाखले		
४	कलम १५६ अन्वये पाठविलेल्या जप्ती नोटिस		
५	जप्ती केलेली प्रकरणे		
६	लिलावात काढलेली प्रकरणे		
७	कलम १०० व नियम ८५ अन्वये संस्थेच्या नावे हस्तांतरीत केलेली मालमत्ता प्रकरणे		
८	निगोशिएबल इन्स्ट्रुमेंट ॲक्ट कलम १३८ अन्वये दाखल केलेले दावे		

लेखापरीक्षण कालावधीत नव्याने दावे दाखल केलेले आहेत / नाहीत. एकूण थकबाकीदारांची संख्या पहाता वसूलीसाठी कायदेशीर कारवाई केल्याचे प्रमाण कमी आहे. सर्व थकबाकीदारांवर संचालक मंडळाने योग्य त्या कायदयांतर्गत वसूली बाबतची कारवाई करुन पाठपुरावा करावा. थकबाकी वसूलीची संपूर्ण जबाबदारी वैयक्तिक व सामुहिकरित्या संचालक मंडळ व व्यवस्थापकावर आहे याची नोंद घ्यावी. कारवाई केलेल्या थकबाकिदारांची यादी अहवालासोबत जोडली आहे / नाही.

६ थकित येणे व्याज :-

संस्था कर्ज खात्यावर दरमहा व्याज आकारणी करत आहे / नाही. सहकारी तत्वानुसार कर्ज खात्यावर वसूल न होणारे व्याज उत्पन्नात घेता येत नाही. संस्थेच्या व्याज आकारणीच्या धोरणानुसार थकित खात्यावर व्याजाची आकारणी केल्याने रु. /- व्याज उत्पन्नात घेतलेले आहे / नाही. थकित येणे व्याजाची दि. ---- अखेर रु. ---- तरतूद केलेली आहे.

७. बुडीत कर्जे जमा खर्चातून काढून टाकणे :-

महाराष्ट्र राज्य संस्था अधिनियम १९६० व नियम १९६१ मधिल नियम ४९ अन्वये जी कर्जे वसूल होत नाही व जी कर्जे कलम ४९ अन्वये केलेल्या लेखापरीक्षकाने बुडीत कर्जे म्हणून प्रमाणित केली असतील अशी कर्जे व त्यावरील व्याज आणि त्याच्या संबंधातील वसूलीचा खर्च ही बुडीत कर्जे निधितून खर्ची टाकलेली आहे / नाही. अशी एकूण कर्जे संख्या ---- असून व कर्जे रक्कम रु. --- आहे. अशी कर्जे बुडीत कर्जे निधितून खर्ची टाकतांना संस्थेने महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० व नियम १९६१ मधिल नियम ४९ व ४९ (१)व (२)मधील नियमांचे पालन केले आहे / नाही.

८. शासनाने लागू केलेली एकरकमी कर्ज परतफेड योजना :-

संस्थेने एकरकमी कर्ज परतफेड योजना स्विकारली आहे / नाही.सदर योजनेअंतर्गत एकूण ----- कर्ज प्रकरणे विहित मुदतीत दाखल झाली असून पैकी ---- कर्ज प्रकरणास मंजूरी दिली आहे. पैकी ---- कर्जदारांनी नियम व अटीनुसार कर्ज भरणा केला आहे. सदर कर्ज प्रकरणांमध्ये संस्थेने एकूण ---- रुपयांची व्याज रकमेत व ---- रुपयांची मुद्दल रकमेत सुट दिली आहे. सदर योजनेतील निकषानुसार संचालक मंडळाने नियमबाहयपणे ----- प्रकरणी -------- रुपयांची मुददलात सुट दिली आहे.

(टिप - १.संस्थेने संस्था स्तरावर एकरकमी कर्ज परतफेड योजना राबविली असल्यास कर्ज प्रकरण निहाय निबंधकाची मान्यता घेतली आहे किंवा नाही याबाबत अभिप्राय नमुद करावेत. २. संस्थेने नियमबाह्य पध्दतीने सुट दिलेल्या कर्जप्रकरणांबाबत अभिप्राय नमुद करावेत.)

९ अनुत्पादित जिंदगी :-

अनुत्पादित कर्जाची करावयाची तरतुद

अ. क्र.	तपशिल	कर्जदार संख्या	येणे कर्ज रक्कम	तरतुद करावयाचे %	करावयाची तरतूद रक्कम	संस्थेने केलेली तरतुद	कमी / जादा तरतुद
१.	स्टॅन्डर्ड कर्ज (९ महिने पर्यंत)			००.२५			
२.	अनियमित कर्ज (थकित महिने १० ते २४)			०५			
३.	संशयीत १ (२५ ते ४८ महिनेपर्यंत)						
	तारणी			१०			
	विनातारणी			५०			
४.	संशयीत २ (४९ ते ६०						

	महिनेपर्यंत)						
	तारणी			१५			
	विनातारणी			५०			
५.	संशयीत ३ (६० महिनेपासून पुढे)						
	तारणी			१००			
	विनातारणी			१००			
६.	बुडीत कर्जे			१००			
	एकूण अनुत्पादित कर्ज						

अहवाल वर्षाअखेर एकूण ---- कर्ज खाती एनपीए मध्ये असून त्यांची कर्ज येणे बाकी रु. ---- आहे. व त्यापोटी संस्थेने रु. ---- तरतूद करणे आवश्यक असतांना रु.------- तरतूद केली आहे. म्हणजेच रु. ------- जादा / कमी तरतूद केली आहे.

(टिप - लेखापरीक्षकाने संस्थेने दिलेले अनुत्पादक जिंदगी तपासून प्रमाणित करुन स्वतंत्र रित्या लेखापरीक्षण अहवालासोबत जोडण्यात यावी)

१० एन.पी.ए. प्रमाण

अ.क्र.	तपशिल	रक्कम
१	एकूण कर्जे	
२	ढोबळ एनपीए	
३	येणे व्याज	
४	तरतूद	
५	निव्वळ कर्ज (१-३-४)	
६	निव्वळ एनपीए (२-३-४)	
७	ढोबळ एनपीए टक्केवारी (२/१X १००)	
८	निव्वळएनपीए टक्केवारी (६/५X १००)	

दि. ----- (गतवर्ष)अखेर ढोबळ एनपीए प्रमाण ----% व निव्वळ एनपीए प्रमाण ----% होते. तर दि. ----- (चालूवर्ष)अखेर ढोबळ एनपीए प्रमाण ----% व निव्वळ एनपीए प्रमाण ----% आहे. सदरचे प्रमाण कमी / जास्त आहे.

११. संचालक व संचालक नातेवाईक कर्ज :- रु. -------/-

संस्थेने एकूण ------- संचालकांना रु. ------- कर्ज दिलेली आहे/नाही. तसेच -------------- संचालक नातेवाईकांना रु. ---------- कर्ज दिलेली आहे./नाही . एकूण कर्जापैकी --------- संचालक व ---

------ संचालक नातेवाईकांना उपविधि मधील नियम क्रमांक ------ चे उल्लंघन करुन विनातारणी /महत्तम कर्ज मर्यादाचे उल्लंघन करुन अदा केले आहे. संचालक व संचालक नातेवाईक कर्ज यांचेकडे एकूण येणे कर्जबाकी रु. ------------- असून पैकी थकबाकी रु.---------- आहे. थकबाकि वसूलीसाठी केलेल्या कारवाईचा उल्लेख करावा. संचालक व संचालक नातेवाईक कर्जाचे एकूण येणे कर्ज बाकीशी प्रमाण ------ % आहे. उपविधितील कर्ज नियमानुसार संचालक व नातेवाईकांना एकूण कर्जाच्या ------% पैक्षा जादाचे कर्ज अदा करता येत नाही.

समारोप - संस्थेच्या लेखापरीक्षणावेळी संस्थेचे चेअरमन, पदाधिकारी, व्यवस्थापक व कर्मचारी यांनी चांगल्याप्रकारचे सहकार्य केले त्याबद्दल त्यांचे आभार व्यक्त करण्यात येत आहेत.

लेखापरीक्षण वर्गवारी - नागरी/ग्रामिण बिगरशेती पतसंस्था या संस्थांच्या प्रकारासाठी मा. सहकार आयुक्त व निबंधक, सहकारी संस्था, महाराष्ट्र राज्य, पुणे या कार्यालयाने तयार केलेल्या गुणपत्रकानुसार संस्थेस सन ----- या आर्थिक वर्षाकरीता लेखापरीक्षण वर्ग -----देण्यात येत आहे.

भाग क

(लेखापरिक्षणावेळी शक्य त्या दोषांची पुर्तता करुन घेण्यात आली, ज्या दोषांची पुर्तता झाली नाही त्या दोषांचा तपशील खालीलप्रमाणे)

१) नावे व्हावचर्स तपासणी करताना निदर्शनास आलेले दोष:-

सर्वसाधारण दोष;

१ मोठ्या प्रमाणात रोखीने रक्कमा अदा केलेल्या आहेत.ऊदा.

अ.क्र.	व्हावचर क्रमांक	दिनांक	रक्कम	खात्याचे शिर्षक	आक्षेप
१					
२					
३					

२ रक्कम प्राप्त झाल्याबद्दल संबधितांच्या सह्या घेतलेल्या नाहीत.ऊदा.

अ.क्र.	व्हावचर क्रमांक	दिनांक	रक्कम	खात्याचे शिर्षक	आक्षेप
१					
२					
३					

३ अन्य दोष

अ.क्र.	व्हावचर क्रमांक	दिनांक	रक्कम	खात्याचे शिर्षक	आक्षेप
१					
२					
३					

२) जमा व्हावचर्स तपासणी करताना निदर्शनास आलेले दोष:-

अ.क्र.	व्हावचर क्रमांक	दिनांक	रक्कम	खात्याचे शिर्षक	आक्षेप
१					
२					

३					

३) कर्ज रोखे व कर्ज व्यवहार तपासणी करताना निदर्शनास आलेले दोष;-

लेखापरिक्षण कालावधीत नव्याने मंजुर केलेली व नुतणिकरण केलेली मोठ्या कर्ज प्रकरणांचे तपासणी करावी. तसेच कर्ज प्रकरणाची तपासणी करताना सर्वसाधारणपणे खालिल मुद्दे विचारात घ्यावेत.

१. संस्थेच्या मंजुर कर्ज धोरणानुसार कर्ज मंजुर केले आहे काय?
२. कर्जाचे नुतनीकरण असल्यास ते योग्य पध्दतिने केले आहे काय?
३. विहित अटी, शर्तीसह कर्ज मंजुरी आदेश दिले आहे काय?
४. वैयक्तिक महत्तम कर्ज मर्यादेचे उल्लंघन झाले आहे काय?
५. समुह कर्ज महत्तम मर्यादेचे उल्लंघन झाले आहे काय?
६. कर्जाचे तारण सुरक्षित व निर्वेध आहे काय?
७. सुरक्षीत व असुरक्षित कर्जासाठी पोटनियमाप्रमाणे निर्धारित प्रमाणात भाग कपात केली आहे काय?
८. संस्थेने कर्जातून नियमबाहय कपाती केल्या आहेत काय?
९. जूनी कर्जे निरंक करण्यासाठी नविन कर्ज मंजुर केले आहे काय?
१०. कर्जदार नियमीत सभासद आहे काय?
११. कर्जास तारण घेतलेल्या मालमत्तेचे शासकीय मुल्यांककांकडून केलेले मुल्यांकन यथोचित आहे काय? तसेच तारण मालमत्ता निर्वेध आहे काय?
१२. कर्जास तारण घेतलेली मालमत्ता पुरेशी आहे का? व त्यावर संस्थेने बोजा नोंद केली आहे काय?
१३. कर्जमंजूरी-पाश्चात पाठपुरावा व कर्ज रक्कमेचा विनियोग या प्रमुख बाबींचा अंतर्भाव कर्ज धोरणामध्ये समावेशीत आहे काय?

(कर्ज प्रकारनिहाय दोष नमुद करावेत)

अ. क्र.	कर्जदाराचे नाव	कर्ज प्रकार व खाते क्रमांक	कर्ज मंजुर दिनांक	कर्ज मंजुर रक्कम	दोष
१	xxxx	xxxxx	xxxx	xxxx	१. २. ३. ४. ५.
२					
३					
